

Protestantse
Kerk

Vindplaats van |
geloof, hoop en liefde |

Geroepen en gezonden

**Ambt en diversiteit in de
Protestantse Kerk in Nederland**

Rapport van de werkgroep ambt

21 december 2020
LWK 21-04

Inhoud

Bezinning op het ambt	3
1. Opdracht van de werkgroep	3
2. Opzet van deze rapportage	3
I. Een veranderende wereld, een veranderende kerk	6
3. Maatschappelijke en culturele diversiteit	6
4. Nieuwe praktijken rond het ambt	6
II. Theologische grondlijnen	11
5. De <i>missio Dei</i>	11
6. Kerk en gemeente als schepping van Woord en Geest	12
7. Het ene ambt en de drie ambten	13
8. Ouderlingen en diakenen	15
9. De predikant: het geordineerde ambt	17
10. Dienaar van het Woord	19
11. Ambtsaanduidingen	20
III. Naar een nieuwe praktijk	22
12. Inleidend	22
13. Verschillende profielen	22
14. De rol van het breed moderamen van de classicale vergadering	24
15. Samenwerking	25
16. Opleidingen	27
17. Rechtspositie en bezoldiging	30
18. Overgangsmatregelen	32
19. Flankerend beleid	33
20. Voorstellen tot besluitvorming	34
Bijlage I: Samenstelling werkgroep ambt	36
Bijlage II: Voorstellen commissie Veerman	37
Bijlage III: Geraadpleegde rapporten uit de oecumene	38
Bijlage IV: Indicatie van mogelijk noodzakelijke kerkordewijzigingen	40
Bijlage V: Theologie opleidingsniveaus	41

Bezinning op het ambt

1. Opdracht van de werkgroep

Ontwikkelingen rond nieuwe kerkplekken vragen om een bredere bezinning op het ambt binnen de kerk. Die overweging bracht de generale synode in haar zitting van april 2019 tot het besluit:

Het moderamen de opdracht te geven het bestuur van de dienstenorganisatie te verzoeken om een in te stellen werkgroep van deskundigen zich te laten bezinnen op het ambt in de Protestantse Kerk in Nederland en daarover een ambtsvisie te laten schrijven.

Aanleiding tot dit besluit was de bespreking van de nota *Mozaïek van kerkplekken*, waarin o.a. het ambt en de opleiding van voorgangers in nieuwe kerkvormen aan de orde komen. De gevraagde bezinning zou vooraf moeten gaan aan het eventueel nemen van concrete besluiten over de wijze waarop voorgangers zouden kunnen worden opgeleid voor en zouden kunnen functioneren in nieuwe kerkplekken. Vragen rond opleiding, ambt, werkveld en bevoegdheden zouden in dat perspectief aan de orde moeten komen.

In mei 2019 stelde het moderamen van de synode na overleg met de dienstenorganisatie zelf een werkgroep als bedoeld in¹, met de opdracht:

- een ambtsvisie te ontwikkelen die past bij een mozaïek van kerkplekken binnen de traditie en kaders van de Protestantse Kerk in Nederland,
- deze ambtsvisie te koppelen aan concrete voorstellen met betrekking tot de specifieke opleiding, het werkveld en de verantwoordelijkheden van de voorgangers in onderscheiden situaties,
- bovenstaande te vertalen in concrete (kerkordelijke) regelgeving met betrekking tot ambt, werkveld, bevoegdheden en opleiding van de onderscheiden voorgangers.

Over de voortgang is gerapporteerd in de synodevergadering van november 2019.

De opdracht van de werkgroep, zoals het moderamen die formuleerde, spitst zich toe op de voorgangers. Dat zijn op dit moment niet alleen predikanten maar ook ouderlingen en diakenen die werkzaam zijn als kerkelijk werker of als pionier. Verder kent de kerk ook preekconsenthouders die, zonder in een ambt te staan, regelmatig voorgaan in kerkdiensten. Gevraagd wordt om een rapport waarin de werkgroep zo specifiek mogelijk articuleert voor welke situaties/ambten welke regels zullen gelden. Daarvoor is een overkoepelende visie op het ambt onvoldoende; deze dient ook te worden uitgewerkt naar specifieke situaties. Intussen heeft de werkgroep ook kennisgenomen van het rapport *Lichter ingevuld* over kleine gemeenten, dat op de synodeagenda van juni 2020 stond. Daarin wordt impliciet aan de werkgroep een aantal aandachtspunten meegegeven rond de ambten van ouderling en diaken. De werkgroep heeft gemeend daarop in te moeten gaan. Dat past immers binnen de bredere inzet van het synodebesluit van april 2019 dat aanleiding gaf tot de opdracht van de kant van het moderamen.

2. Opzet van deze rapportage

Het is een bemoedigende wetenschap dat de Geest altijd wegen vindt, ook als wij het spoor bijster zijn. De diversiteit in onze samenleving is groot. De kerk krimpt. We kennen veel subculturen en leefstijlen. De situaties waarin gemeenten zich bevinden verschillen enorm. De ene gemeente is de andere niet. We geloven dat de Geest de kerk brengt waar mensen zijn, midden in het leven. Op allerlei plekken, in allerlei vormen en kleuren².

*De Geest vindt altijd wegen,
nieuwe wegen ook.*

Met deze woorden uit de visienota die in juni 2020 diende op de generale synode willen we ook deze rapportage inzetten. De Geest vindt altijd wegen, nieuwe wegen ook. In dat vertrouwen denken we na over wat vandaag van ons als kerk gevraagd wordt.

1. Zie voor de samenstelling van de werkgroep bijlage I.
2. 'Van U is de toekomst', 45.

En met die ogen kijken we naar hoopvolle ontwikkelingen in onze gemeenten. We denken aan de vele pioniersplekken die zijn ontstaan, nieuwe vormen van kerk-zijn voor mensen die niet naar de kerk gaan. De diversiteit is groot, het mozaïek is kleurrijk. Van huiskringen tot samenkomsten in cafés, van kliederkerken tot monastieke initiatieven rond stilte en gebed, en diaconaal ingestoken gemeenschapsvorming in probleemwijken. Naast pioniersplekken bestaat sinds kort de mogelijkheid van een kerngemeente. Voor de nieuwe diversiteit van gemeentevormen gebruikte *Mozaïek van kerkplekken* in 2019 het onderscheid tussen 'caravan', 'tiny houses' en het vertrouwde 'huis'. Op zichzelf zijn de meeste pioniersplekken, de 'caravans', niet direct relevant voor de opdracht die de werkgroep kreeg. Dat verandert wanneer een pioniersplek onder heldere voorwaarden uitgroeit tot een 'tiny house': een 'kerngemeente'.³ Op dit moment is dat slechts één keer gebeurd, maar verwacht mag worden dat er de komende jaren wel vijftien à twintig kunnen volgen. Een van de voorwaarden om kerngemeente te kunnen worden die voor deze rapportage van belang is, is dat er samenkomsten zijn rond Woord en sacramenten. Kerngemeenten zijn plekken waar in welke vorm dan ook verkondigd wordt, waar gedoopt wordt en avondmaal gevierd. Niet alle betrokken pioniers op deze plekken hebben echter een theologische opleiding genoten en zijn bevoegd om voor te gaan in de dienst van Woord en sacramenten. Daarnaast is het belangrijk op te merken dat ook in zogenaamde 'gewone' gemeenten sprake is van nieuwe vitaliteit, gedragen door de moed om buiten de vanouds bekende kaders te denken en te werken. Er wordt volop gepionierd, ook door bestaande gemeenten, in het geloof dat God zijn kerk niet loslaat. Ook vandaag zijn er kansen voor het evangelie en voor de kerk.

We delen verlegenheid en vernieuwingsprocessen met andere kerken, waarbij verrassend veel herkenning te vinden is. Er is ook bij andere kerken veel aandacht voor het thema geestelijk leiderschap⁴, en er is een groeiende wederzijdse herkenning tussen kerken uit verschillende 'ambtstheologische'

tradities. De werkgroep nam op dat gebied kennis van recente rapporten uit de kring van de Gemeenschap van Protestantse Kerken in Europa en de Church of England, maar ook uit de kring van de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen in Nederland⁵. Daaruit kunnen en willen wij lering trekken, en daaruit ontleen we moed om wissels om te zetten. Van belang is daarbij met name ook het rapport *De hand aan de ploeg* van de 'commissie Veerman' uit 2012 (zie ook bijlage II). Destijds was het rapport een antwoord op ontwikkelingen rond het ambt, met name van de predikanten. Het rapport als zodanig werd niet aanvaard, vooral vanwege bezwaren tegen de hiërarchische tendensen die de synode erin ontwaarde. Niettemin is een aantal aspecten waarvoor toen gepleit werd, doorgevoerd. We denken daarbij aan de permanente educatie en aan de invoering van een bepaalde vorm van 'pastor pastorum' (nu: de classispredikanten). We zien echter dat op het toen ook al knellende vlak van de positie van de kerkelijk werkers, hun eventuele ambt en opleiding, slechts aanvullende maatregelen getroffen werden. Een differentiatie binnen de predikanten kwam niet tot stand. Met de afwijzing van *De hand aan de ploeg* is op deze punten geen voortgang geboekt, terwijl de vragen vanuit de praktijk alleen maar groter zijn geworden.

Na deze inleidende paragrafen geven we in deel I een schets van de recente veranderingen in cultuur en kerk. Eerst kijken we naar de maatschappelijke en culturele context waarin de vraag naar het ambt nu gesteld wordt (3). In een volgende paragraaf schetsen wij hoe we als kerk in de afgelopen decennia getracht hebben daarop in te spelen: kerk en ambt hebben ook meer verschillende gestalten aangenomen (4). In een volgend deel schetsen we theologische grondlijnen. Kerk en ambt zijn er niet voor zichzelf, maar staan als middel in dienst van de *missio Dei* (5), die de kerk betreft op haar context. Dan volgt een paragraaf over kerk en gemeente als schepping van Woord en Geest (6), en een korte beschouwing over het ene ambt en de drie ambten (7), gevolgd door een meer uitvoerige bezinning op het ambt van ouderlingen en diakenen (8). Deel II wordt afgesloten met een theologische doordenking van het (geordineerde) ambt (9), het

---

3. De nota '*Mozaïek van kerkplekken*' rekent de kerngemeenten tot de 'buitengewone gemeenten' van ord. 2-5-2 (p. 5).

Het verdient aanbeveling het generale college voor de kerkorde te vragen of de kerngemeente op een andere, meer expliciete wijze een plek dient te krijgen in ord. 2. De werkgroep doet daartoe een voorstel.

4. Zie de recente uitgave: Leon van den Broeke en Eddy Van der Borght (red.), *Religieus leiderschap in post-christelijk Nederland*, KokBoekencentrum, Utrecht 2020.

5. In bijlage III bij dit rapport geef wij een kort overzicht van de geraadpleegde rapporten.

ambt van de dienaar des Woords (10). Dat leidt tot een heroverweging van de ambtsaanduidingen (11). In deel III schetsen we de contouren voor een nieuwe praktijk. Na een korte inleiding (12) staat een onderscheid in verschillende profielen centraal (13). Van belang is daarbij de rol van het breed moderamen van de classicale vergadering (14), niet in de laatste plaats in relatie tot de wenselijke samenwerking van gemeenten en voorgangers (15). In het verlengde daarvan gaat het over opleidingen (16) en rechtspositie en bezoldiging (17). Ten slotte komt het belang van overgangsmaatregelen aan de orde (18), alsmede enkele aspecten van flankerend beleid (19). In paragraaf 20 doen we voorstellen tot besluitvorming door de generale synode. Enkele bijlagen bieden achtergrondgegevens; in de tekst van het rapport zelf wordt daar, waar nodig, naar verwezen.

Kort samengevat zal de werkgroep de generale synode allereerst voorstellen uit te spreken dat

- onderscheid dient te worden gemaakt tussen het geordineerde ambt (waarvan de bediening van Woord en sacramenten het hart vormt) en andere ambten;
- kerkelijk werkers en anderen die (zonder predikant te zijn) bevoegd zijn tot de bediening van Woord en sacramenten voortaan als pastors gerekend worden onder de geordineerde ambtsdragers.

De culturele en kerkelijke diversiteit vertaalt zich in verschillende profielen voor het geordineerde ambt.

Als de synode deze theologische uitgangspunten overneemt, is de volgende vraag wat dat betekent voor de verschillende vormen waarin het geordineerde ambt in de kerk nu gestalte krijgt. De culturele en kerkelijke diversiteit vertaalt zich in verschillende profielen voor dit ambt. Dat heeft vervolgens consequenties voor de betrokkenheid van de kerk als geheel bij de relatie tussen het geordineerde ambt en de gemeente (of andere werkplek). Hier speelt het breed moderamen van de classicale vergadering een sleutelrol. In het verlengde daarvan komen zaken als beroepingswerk, opleidingen, toetsing, rechtsposities en teamvorming aan de orde.

Concreet betekent dit onder meer dat de werkgroep zal voorstellen dat

- ook voor geordineerde kerkelijk werkers (pastors) de nu voor predikanten geldende beroepingsregeling van overeenkomstige toepassing wordt;

- het breed moderamen van de classicale vergadering meer sturingsmogelijkheden krijgt met betrekking tot de beroepbaarheid van predikanten en pastors, en dat in verband daarmee samenwerking van gemeenten dient te worden bevorderd;
- de rechtspositieregeling met bijbehorende uitvoeringsbepalingen van predikanten (GR 5) ook van toepassing dient te zijn op de pastors, en dat deze regelingen met het oog daarop aangepast dienen te worden;
- de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten, alsmede de in preekconsenten toegekende bevoegdheid, dient te gelden voor de hele kerk.

Ten slotte zal de werkgroep de generale synode voorstellen een aantal aspecten in projectgroepen verder uit te werken, en aan het generale college voor de kerkorde te vragen of en in hoeverre kerkordewijzigingen wenselijk zijn om op bovenstaande punten meer duidelijkheid te scheppen.

I. Een veranderende wereld, een veranderende kerk

3. Maatschappelijke en culturele diversiteit

Deze bezinning op het ambt vindt niet in het luchtledige plaats, maar wordt mede bepaald door de situatie waarin de Protestantse Kerk in Nederland zich, met andere kerken in ons land, nu bevindt. De context van die kerken gezamenlijk is die van een 'cultuur en samenleving post-christendom', gekenmerkt door diversiteit. Dat betekent niet per se dat die context areligieus is: evenzeer heeft zich 'een turbulent religieus veld'⁶ ontwikkeld, vol van allerlei religieuze en spirituele bewegingen en stromingen. Maar ontegenzeggelijk bestaat ook bij velen in ons land geen enkele interesse in vragen over het al dan niet bestaan van een God (wel aangeduid als 'apatheïsme').

Niet langer stempelt het christendom de Nederlandse samenleving. Niet alleen zijn christenen in aantal een minderheid geworden, ook veel van wat lange tijd kenmerkend was voor heel de samenleving – zoals verzuiling naar levensovertuiging, christelijke feestdagen en een door velen gedeeld begrippenkader – speelt niet of nauwelijks nog een rol. Velen in ons land zijn vervreemd van of van meet af aan volstrekt onbekend met de boodschap van het evangelie. Een meerderheid beschouwt zichzelf niet als religieus, laat staan als kerkelijk. Er bestaat een breed scala aan levensovertuigingen, ethische opvattingen en culturele tradities. Diversiteit is een sleutelwoord voor de samenleving van nu.

Voor kerken als de onze liggen er vandaag nieuwe kansen.

Die context is bovendien in voortdurende verandering. Digitalisering en nieuwe media maken de wereld kleiner en tegelijk groter. Vaste structuren zijn voorbij, en lidmaatschap van organisaties is niet langer vanzelfsprekend. Mensen engageren zich niet gemakkelijk langs traditionele lijnen en binnen institutionele verbanden. Zij organiseren zich langs andere wegen en vaak ook voor kortere tijd. In zoverre kan men spreken van individualisering.

Jongeren nemen hun verantwoordelijkheid op een andere manier, niet langer volgens de gevestigde kaders en structuren. Dat leidt overigens ook tot nieuwe vormen van uitsluiting – een nieuwe 'verzuiling' in elkaar uitsluitende 'bubbels' – omdat enerzijds veel mensen in heel verschillende netwerken participeren, maar anderzijds sommige mensen weinig toegang hebben tot welk sociaal verband dan ook.

Voor jongeren zijn op zoek naar zin, op tal van manieren en in kleinschalige verbanden. In moeilijke tijden, zoals tijdens de coronacrisis, blijken veel mensen echter ook in staat en bereid om zich te geven in nieuwe vormen van verbinding, saamhorigheid en creativiteit.

Voor kerken als de onze ligt er een blijvende opdracht en liggen er vandaag nieuwe kansen, maar de kerkelijke structuren zijn nog te zeer bepaald door de vanzelfsprekendheden van het christendom. We denken nog sterk in geografisch bepaalde gemeenten, regionale en landelijke verbanden, eeuwenoude ambten, liturgische tradities en gebruiken, enzovoort. Geografische organisatiestructuren, vast omschreven ambten en op zich waardevolle maar weinig wendbare tradities maken het de kerk moeilijk om flexibel in te spelen op een sterk veranderde en nog voortdurend veranderende samenleving.

4. Nieuwe praktijken rond het ambt

De Protestantse Kerk in Nederland typeert zichzelf als 'vindplaats van geloof, hoop en liefde'. Ook vandaag ervaren mensen dat in hun gemeente, van welke kleur of signatuur die ook is. Dat mag voorop staan, zonder dat we daarmee de gevoelens van rouw en verlies ontkennen die velen in onze kerk ook kennen. Zo veel wat vertrouwd was is weggefallen. Grote delen van de bevolking – waaronder dikwijls ook de eigen kinderen – komen nergens meer in aanraking met het christelijk geloof. Intussen krimpt de kerk. Veel gemeenten

---

6. Zie Staf Hellemans, *De grote transformatie van religie en van de katholieke kerk* (afscheidsrede), Tilburg: Tilburg University, 2019, 30-38.

hebben te maken met terugloop in ledental, kader en financiële mogelijkheden. Het wordt moeilijker om te voldoen aan de organisatorische eisen die aan de kerk gesteld worden, niet alleen op grond van kerkordelijke bepalingen maar ook omdat de samenleving haar voorwaarden stelt. Privacywetgeving en regels voor financiële transparantie vragen het nodige van de kerk, en moderne, digitale vormen van communicatie dagen de kerk uit haar plek in de samenleving op een nieuwe manier te zoeken.

Er zijn ook hoopvolle nieuwe ontwikkelingen vanuit en naast de bestaande gemeenten. Pioniersplekken ontwikkelen zich tot kerngemeenten. De diversiteit is groot – in de samenleving maar ook in de kerk waar gesproken wordt van een ‘mozaïek van kerkplekken’. Dat vraagt om een diversiteit in (lichte) structuren en een diversiteit van voorgangers.

De vraag is nu hoe het geordineerde ambt zich in de Protestantse Kerk in Nederland verder kan ontwikkelen, gezien deze veranderde en nog steeds snel veranderende culturele en maatschappelijke context. Die stelt nieuwe eisen en biedt nieuwe mogelijkheden.

Van de kerk wordt gevraagd oog te hebben voor de kansen die er liggen. Een missionaire insteek, vanuit de *missio Dei*, mag bepalend zijn voor de kerk. Er is in de kerk ook daadwerkelijk sprake van een nieuwe missionaire beweging, maar feitelijk is die beweging nog te weinig bepalend voor ons denken over de kerk als geheel. Een missionair zelfverstaan van de kerk als geheel is noodzakelijk in een postchristelijke samenleving als de onze.

De praktijk geeft blijk van een sterke differentiatie in vormen van voorgangerschap.

Daarmee lijkt de kerkelijke context niet te veranderen. De feitelijke praktijk rond predikanten, kerkelijk werkers en pioniers geeft intussen al wel blijk van een sterke differentiatie in vormen van voorgangerschap, en van verandering. Zo is het de laatste decennia gegroeid, zonder dat daarop nog voldoende is gereflecteerd.

Gemeenten waar het naar het besef van velen ‘nog goed gaat’ zijn wel eens geneigd alle kaarten te zetten op continuering van de bestaande gestalten van kerk-zijn en eredienst. In het rapport *Lichter ingevuld* lezen we hoe in veel gemeenten sprake is van ‘twee zielen in één borst’:

In de ene ziel leeft het groeiende besef dat het voor onze kerk hoog tijd wordt om de bakens te verzetten. In de andere ziel leeft het sterke verlangen om kerk te zijn zoals we dat gewend zijn, gehecht als we zijn aan de beproefde vormen van de zelfstandige plaatselijke gemeente, de kerkdienst, de catechese, het belijdenis doen, verkozen worden tot ambtsdrager, het huisbezoek van de dominee en het betalen van een vaste vrijwillige bijdrage.

Op de vele pioniersplekken die zich de laatste jaren hebben ontwikkeld zien we deze differentiatie, op heel verschillende manieren, en door heel verschillende typen pioniers/voorgangers. Onder hen zijn klassiek opgeleide en gevormde predikanten die de tijd verstaan, maar ook religieuze ‘ondernemers’ praktisch zonder theologische scholing maar met evenzeer een authentiek gelovig besef van wat in die specifieke situatie gevraagd wordt en mogelijk is. Maar ook bij de gemeenten met een lange geschiedenis past niet één type voorganger, want elke situatie stelt ook aan de voorganger haar eigen eisen.

Intussen kennen we in de kerk immers ook andere voorgangers dan de predikanten. Om te beginnen kunnen onder de geldende bepalingen niet-predikanten soms, zonder geordineerd te worden, de bevoegdheid krijgen om voor te gaan in de kerkdiensten, in het kader van de opleiding tot predikant, of anderszins in de vorm van een preekconsent. Daarin komt tot uitdrukking dat iemand bekwaam wordt geacht voor te gaan in ‘gewone’ kerkdiensten binnen heel de kerk. Die bevoegdheid wordt ook omschreven als de bevoegdheid ‘om kerkdiensten te leiden’ (GR 10-1-1). Maar die beperkt zich dan tot de verkondiging en omvat niet de bediening van doop en avondmaal, het afnemen van de belijdenis van het geloof, de bevestiging van ambtsdragers en het leiden van trouwdiensten en het uitspreken van de zegen (vgl. ord. 5-5-2). Het gaat hier dus niet om de bediening van Woord én sacramenten die kenmerkend is voor het geordineerde ambt. Het blijft uiteraard voorbehouden aan de kerkenraad of hij iemand met een preekconsent wil uitnodigen.

Veel ingrijpender is echter een recente koerswijziging. Feitelijk functioneren kerkelijk werkers, die in het ambt van ouderling of diaken staan, in een aantal

gemeenten als dienaar des Woords; zij hebben alle bevoegdheden die predikanten hebben. Kerkordelijk is voorgeschreven dat hen de sacramentsbevoegdheid onder handoplegging – kenmerkend voor de ordinatie! – door een predikant wordt verleend (ord. 3-12-15). Er blijkt grote behoefte aan te zijn aan zulke kerkelijk werkers.⁷

Er is behoefte aan een visie op het ambt, waarin diversiteit en samenwerking bepalend zijn.

Daarnaast zijn er pioniers die geen predikant zijn, maar op wie regelmatig een beroep gedaan wordt om voor te gaan in een viering. Dat dat formeel niet mag, leidt niet zelden tot onbegrip en frustratie bij alle betrokkenen. Kerkordelijk is hun positie onhelder: zij zijn immers niet werkzaam in het ambt dat zij feitelijk uitoefenen. Hun positie zou helderder en beter werkbaar zijn als zij worden toegelaten tot de bediening van Woord en sacramenten. Ook zij kunnen onder de huidige regelgeving alleen als ouderling of diaken bevestigd worden en vervolgens kan hen, onder toepassing van ord. 2-6, de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten worden verleend.

Al met al is sprake van een versnipperd beeld. Er wordt gedacht vanuit een 'gewone' situatie met vervolgens uitzonderingen op de regel. Dat doet geen recht aan de legitimiteit van de verscheidenheid van situaties en vereisten, en soms ook niet aan de verscheidenheid van gaven. Er is behoefte aan een visie op het ambt, waarin diversiteit en samenwerking bepalend zijn, vanuit de gedachte dat, binnen het geheel van de kerk, de een de ander aanvult (complementariteit).

Geen enkele gemeenschap kan zonder voorgangers, mensen die de verantwoordelijkheid op zich nemen om die gemeenschap te bepalen bij haar basis,

haar rol en haar toekomst. Voorgangers blijven nodig – omwille van de trage vragen en de grote thema's die spelen rond gender, klimaat, (nationale) identiteit, solidariteit en zingeving, en niet minder omwille van altijd weer terugkerende theologische thema's als schuld en verzoening, gemeenschap en ambt, hoop en verwachting, of interreligieuze ontmoeting. Er zijn mensen nodig die voorgaan in de missionaire opdracht van de kerk en die, door studie en ervaring, gemeenteleden kunnen toerusten in hun roeping in de wereld. Voorgangers die zich geroepen weten mensen binnen en buiten de kerkelijke gemeenschap te wijzen op het heil dat in Christus te vinden is – en hen te begeleiden op hun geestelijke weg. In de context van nu vraagt dat om diverse voorgangers die elkaar aanvullen en coachen. Zonder twijfel vraagt de complexiteit van genoemde thema's om academisch gevormde voorgangers, die geestelijk leiderschap tonen en een bijdrage leveren aan het gesprek over fundamentele oriëntaties in de samenleving. Ook wordt van voorgangers gevraagd dat zij het levensgevoel van mensen binnen en buiten de kerken, in al zijn variaties, kunnen herkennen en interpreteren in het licht van de Schriften. We hebben de academisch gevormde voorgangers nodig om leiding te geven aan de kerk als geheel, om het niveau van theologische bezinning op peil te houden en om op plaatselijk niveau geestelijk leiderschap te tonen in alle facetten van het predikantswerk. Toch zien we dat niet op elk niveau de op klassieke wijze academisch gevormde predikant⁸ de meest gekwalificeerde voorganger hoeft te zijn. Er zijn ook situaties waarin een voorganger met een andere vooropleiding minstens zo goed kan functioneren, vanwege de inoefening van specifieke beroepscompetenties, en/of vanwege de specifieke situatie van de gemeente/context.

De predikant als generalist zal blijven bestaan, de herder en leraar die er is voor het geheel van de gemeente en voor de wijk of het dorp. Daarnaast zullen er specialisten zijn die zich met name richten

---

7. Een kleine telefonische steekproef levert de volgende gegevens op. Van de 117 kerkelijk werkers met preekconsent (op een totaal van ca. 725) die in het Jaarboek worden vermeld, zijn er 25 (ca. 21 %) telefonisch benaderd. Van hen zeiden 13 ook de sacramentsbevoegdheid te hebben aangevraagd en gekregen. Van de 12 waarvoor dat niet geldt zeiden twee in de aanvraagprocedure te zitten, gaf één aan in een vorige gemeente die bevoegdheid wel gehad te hebben, en zei één de bevoegdheid wel te hebben aangevraagd maar niet te hebben gekregen. Nadere details zijn niet gevraagd, maar ongevraagd gaven twee bevoegden aan in de zorg werkzaam te zijn, terwijl één van de twee deze bevoegdheid ook gebruikt op een pioniersplek. Als dit een betrouwbare steekproef is, zouden we ervan kunnen uitgaan dat er ongeveer 60 à 65 kerkelijk werkers zijn die de volledige bevoegdheid hebben.

8. Een klassieke theologische predikantsopleiding bestaat voltijds op dit moment uit een driejarig bachelor met daarop aansluitend een driejarig master.

op een bepaald segment van de samenleving, of die vooral als diaconaal of monastiek pionier actief zijn. Een diaconaal project in een oude volkswijk vraagt om een ander soort voorganger dan een krimpende plattelandsgemeente of een wijkgemeente in een bevoorrechte jarendertigwijk. Enzovoort. Kort en goed: diversificatie in de samenleving en in de kerk vraagt om differentiatie in het ambt, zowel van academici als van niet-academici.

Het denken in wat 'gewoon' en wat 'bijzonder' is zit er nog diep in.

Het denken in wat 'gewoon' en wat 'bijzonder' is zit er intussen nog diep in. 'Gewoon' is dan: zoals het altijd was. Wat gewoon is – zoals de 'predikant voor gewone (!) werkzaamheden' (ord. 3-16 t/m 21) – wordt snel als de norm ervaren. Wat daarvan afwijkt heet 'bijzonder'. Dat alleen al is een miskenning van de dynamiek in kerk en samenleving. Wat 'bijzonder' heet, is intussen gewoon een alternatieve mogelijkheid. Een paar voorbeelden uit het kerkelijk spraakgebruik, zoals dat in de kerkorde doorklinkt:

- Recente kerkordewijzigingen hebben het mogelijk gemaakt dat kerkelijk werkers onder bepaalde voorwaarden feitelijk functioneren als predikanten. Dat kan als sprake is van 'bijzondere omstandigheden' (ord. 3-12-14).
- Op pioniersplekken zijn er gemeenteleden die feitelijk taken van een predikant verrichten, of voor wie gevraagd wordt die mogelijkheid open te stellen. Dat kan, maar alleen 'in bijzondere missionaire, diaconale en pastorale omstandigheden' (ord. 2-6).
- Veel predikanten zijn als predikant met bijzondere opdracht (ord. 3-23) werkzaam in bijzondere pastoraten, met soms een sterk diaconaal aspect, onder meer in gezondheidszorg, krijgsmacht en justitie. Hun rechtspositie buiten de kerk en ook hun totaal andere context en werksituatie leiden er nogal eens toe dat betrokkenen nauwelijks nog in beeld zijn bij het 'gewone' kerkelijk leven. Maar vandaag de dag komen de uitdagingen voor gemeentepredikanten en voor predikanten met bijzondere opdracht feitelijk dicht bij elkaar te liggen, zeker vanuit het perspectief van de *missio Dei*. Allen hebben te maken met een pluriforme en grotendeels gesecculariseerde context waarin zij gemeenschappen vormen. Gemeentepredikanten zouden kunnen leren van de ervaringen van hun collega's in de instellingen. Dit stelt vragen bij

de relevantie van het kerkordelijk onderscheid in verschillende 'soorten' predikantschap, vragen die ook in de opleiding momenteel aan de orde zijn.

- Een laatste voorbeeld: niet-bevoegden kunnen alleen voorgaan in 'bijzondere kerkdiensten' (ord. 5-2-4). Maar hoe 'bijzonder' zijn zulke diensten dan eigenlijk? Een peiling onder de classispredikanten leert dat in delen van het land regelmatig gemeenteleden die (in kerkordelijke zin) onbevoegd zijn, op zondag op de kansel staan. Soms is dat omdat kerkenraden zich weinig gelegen laten liggen aan wat de kerkorde hierover in ord. 5-5 zegt. Maar soms ook omdat er bij een tekort aan predikanten en bevoegde kerkelijk werkers in een bepaalde regio geen alternatief is. De classispredikant van de classis Friesland liet desgevraagd weten dat in deze classis naar schatting dertig procent van de kerkdiensten zou moeten vervallen als alleen bevoegde voorgangers zouden voorgaan.

Intussen is het tijd voor differentiatie als uitgangspunt.

Zo is steeds geprobeerd in de kerkorde uitzonderingen mogelijk te maken op wat als 'de regel' wordt gezien. Intussen is het tijd voor een andere benadering waarin differentiatie het uitgangspunt is van ons denken over kerk en ambt.

Ook andere ontwikkelingen maken de urgentie van de ambtsvraag zichtbaar.

- Veel predikanten 'zitten vast' in hun huidige gemeente. Soms maakt de gezinssituatie het moeilijk een beroep in overweging te nemen. Soms moeten predikanten ongewild ervaren dat voor hen geen beroep naar een andere gemeente is weggelegd.
- Intussen groeit het aantal predikanten in algemene dienst. Naast degenen die binnen de dienstenorganisatie werkzaam zijn, zijn er nieuwe categorieën zoals de classispredikanten, de predikanten in de mobiliteitspool, de ambulante predikanten en (een deel van) de interim-predikanten. Met uitzondering van de classispredikanten hebben zij de status van werknemer in de dienstenorganisatie.
- Niet toevallig is er bij proponenten veel interesse voor de mobiliteitspool, vanwege de 'voorlopigheid' van het ambt en de mogelijkheid om het tijdelijk 'uit te proberen' en zich niet direct al levenslang te binden.⁹

---

9. Op dit punt zal ter synode zo mogelijk nog enig cijfermateriaal worden aangereikt.

- Gemeenten benoemen meer dan eens iemand tot kerkelijk werker die niet voldoet aan de eisen gesteld in de betreffende generale regeling. Een van de classispredikanten heeft zelfs de indruk dat in zijn classis slechts ongeveer de helft van de kerkelijk werkers geregistreerd is, en dat driekwart van de kerkelijk werkers voorgaat in kerkdiensten op plaatsen waar ze daartoe niet bevoegd zijn.
- Tegelijk is er onduidelijkheid met betrekking tot de prognose van het aantal toekomstige predikantsplaatsen en het aantal toekomstige predikanten.¹⁰
- Bij ouderlingen en diakenen – en bij wie voor deze ambten gevraagd worden – bestaan de nodige vragen rond hun ambt. De voorwaarde dat men belijdend lid moet zijn om ambtsdrager te kunnen worden, kan een belemmering vormen. Bij alle ambtsdragers kan voorts sprake zijn van gevoelens van frustratie vanwege de grote uitdagingen waarvoor de kerk vandaag staat en het op het oog geringe vermogen van gemeente en kerkenraad om daarmee om te gaan. Dat kan demotiverend werken.

Bovengenoemde ontwikkelingen stellen ook vragen bij de zelfstandigheid van de lokale gemeente. Soms kan meer samenwerking van gemeenten, meer teamvorming van voorgangers, en een grotere rol van de classispredikant en van het breed moderamen van de classicale vergadering bijdragen aan het oplossen van bestaande knelpunten.

De huidige situatie vraagt om differentiatie.

Gemeenten willen graag zo veel mogelijk vierplekken behouden: de kerk verlaat haar plaats niet en blijft inzetten op zo veel mogelijk lokale verbanden om te vieren! Dat vraagt meer van betrokken gemeenteleden. Het vraagt ook een andere rol van predikanten: meer coachend, minder uitvoerend. En de vraag blijft: moeten gemeenten en vierplekken samenvallen, of kan een meer regionale gemeente en kerkenraad (of een cluster van samenwerkende gemeenten) meerdere vierplekken in stand houden? Hierbij komt ook de vraag naar samenwerking met andere kerken op.

De huidige situatie die uitsluitend haar uitgangspunt neemt in de predikant voor gewone werkzaamheden, is niet toereikend voor de huidige kerkelijke praxis. Zij vraagt om differentiatie.

Het is aan de kerk als geheel, en dus aan de generale synode om de urgentie te zien, en daarbij passende besluiten te nemen. Daarbij dient bedacht te worden dat de kerkorde per definitie de ontwikkelingen in de kerk volgt – en daarmee soms ook achterloopt en gewijzigd dient te worden. Soms werkt kerkelijke regelgeving belemmerend, en vraagt de praktijk in een veranderende cultuur om nieuwe vormen.

---

10. Op dit punt zal ter synode zo mogelijk nog enig cijfermateriaal worden aangereikt.

II. Theologische grondlijnen

5. De *missio Dei*

Voordat we dieper ingaan op de vragen die de hierboven aangeduide context stelt aan kerk en ambt, dient eerst de vraag aan de orde te komen waarom kerk en ambt er überhaupt toe doen. Uitgangspunt is: alles begint bij de *missio Dei*, Gods zending. 'Want God is liefde. En hierin is Gods liefde ons geopenbaard: God heeft zijn enige Zoon in de wereld gezonden, opdat we door hem zouden leven' (1 Joh. 4:8,9). Aan de basis van alles ligt Gods liefde. Hij is liefde, dat is de essentie van de gemeenschap van Vader, Zoon en Heilige Geest in de Drie-eenheid. Zo klinkt bij de doop van Jezus, als de Geest als een duif op hem neerdaalt, de stem van de Vader: 'Dit is mijn geliefde Zoon, in hem vind ik vreugde' (Mat. 3:17). Die eeuwige liefde zoekt de mensen op, in Gods omgang met Israël, en bovenal in Jezus Christus, in wie zijn liefde voor de mensen die hem in de wereld toebehoorden, tot het uiterste zou gaan (Joh. 13:1). In de groeiende overeenstemming die we zien in het theologisch denken over de kerk in de wereldwijde oecumene is dat het centrale uitgangspunt:

Jezus' dienstbare leven, zijn dood en opstanding zijn het fundament van een nieuwe gemeenschap die altijd door wordt opgebouwd door het goede nieuws van het evangelie en de gaven van de sacramenten. (...) Kerklid zijn betekent leven in gemeenschap met God, door Jezus Christus, in de Heilige Geest.¹¹

Die dynamiek, die beweging van Gods liefde naar de wereld toe, realiseert zich in de zending van de Zoon (o.a. Mat. 10:40, Joh. 7:29), in de zending van de Geest door de Vader (o.a. Joh. 14:26, 1 Petr. 1:12) en door de Zoon (Joh. 16:7), en van daaruit ook in de zending van de kerk. Zo roept God mensen om het goede nieuws, de vreugdevolle boodschap te

horen, te delen in zijn liefde. 'De vreugde van het evangelie vervult het hart en het leven van hen die Jezus ontmoeten.'¹²

Allen zijn geroepen. Samen laten zij iets zien van Gods bedoelingen.

Geroepen en daarom gezonden, want God wil alle mensen deel laten krijgen aan deze gemeenschap. Zo is de kerk, het lichaam van Christus, al een voorproefje, een voorlopige gestalte van het koninkrijk van God naar de komst waarvan de kerk zich uitstrekt (vgl. art. I-1 KO). Dat geldt voor heel de gemeenschap, voor alle gelovigen. Allen zijn geroepen. Samen laten zij iets zien van Gods bedoelingen. Allen hebben gaven om, ieder op eigen wijze, daaraan mede gestalte geven:

De Heilige Geest geeft de gemeenschap verschillende elkaar aanvullende gaven. Deze zijn bestemd voor het welzijn van het hele volk en komen tot uiting in het dienstbetoon in kerk en wereld. (...) Alle leden moeten, met de hulp van de gemeenschap, de gaven die ze ontvangen hebben proberen te ontdekken en ze gebruiken voor de opbouw van de kerk en voor de dienst aan de wereld tot welke de kerk gezonden is.¹³

Het perspectief van Gods zending – de *missio Dei* – impliceert dat het niet om de kerk gaat. De kerk is niet doel, maar middel. Dat relateert de kerk en geeft vooral ook ontspanning. Het gaat uiteindelijk om het werk van de Heer. Tegen die achtergrond kan ook zinvol over het ambt gesproken worden. Wie over kerk en ambt puur denkt vanuit de organisatie – 'De kerk is nu eenmaal een instituut' – slaat de plank bij voorbaat mis. Het risico is dat we dan alleen maar hier en daar wat aanpassen

11. Faith and Order, *Doop, Eucharistie en Ambt*, Lima 1982, Ambt, § 1.

12. De openingswoorden van de eerste encycliciek van paus Franciscus, *Evangelii Gaudium* (2012).

13. Faith and Order, *Doop, Eucharistie en Ambt*, Lima 1982, Ambt, § 5, over de verkondiging van het evangelie in de wereld van vandaag.

om weer een tijdje vooruit te kunnen. De eigenlijke vraag bij het ambt is: hoe draagt het bij aan Gods zending, uitgedrukt in de aankondiging van het komende Rijk? De *missio Dei* is bepalend voor alle lagen van de kerk: het is een opdracht voor de plaatselijke gemeente, voor de regionale kerk, de classis, en voor de landelijke kerk. Zo ontstaat ruimte voor missionaire initiatieven op alle niveaus. *Missio Dei* betekent ten slotte ook dat de buitenstaander niet alleen wordt uitgenodigd om naar de kerk te komen, maar dat de kerk en de ambten ook naar de mensen toe gaan waar ze zijn. De Geest werkt immers ook in de samenleving buiten de kerk. Dit vraagt niet alleen om een verkondigende houding maar ook om een dialogische houding.

6. Kerk en gemeente als schepping van Woord en Geest

De Kerk van Jezus Christus, geroepen en gezonden, bestaat in verschillende gestalten. Daarbij kunnen we denken aan verschillende tradities, van oosters-orthodox tot Pinkstergemeente, of aan verschillende landen: een kerk in Afrika is anders dan een kerk in Nederland. Maar het geldt ook op een andere manier. De kerkorde spreekt over de Protestantse Kerk in Nederland als 'gestalte van de ene heilige apostolische en katholieke of algemene christelijke Kerk' (art. I-1 KO). Dat geldt voor de kerk als geheel, maar zo kan men ook spreken over de kerk in de regio en de kerk op lokaal niveau: ook de classis, ook de gemeente is een gestalte van die ene kerk. Landelijke kerk, classis en gemeente zijn elk op een eigen manier nodig om gestalte te geven aan de zending van de Kerk. Het ambt verbindt die drie gestalten met elkaar. Want het zijn ambtsdragers die op drie vlakken samen verantwoordelijkheid dragen voor het welzijn van de kerk.

Dat wordt het meest direct zichtbaar in de plaatselijke gemeente. Er is immers geen ambt zonder gemeente, en geen gemeente zonder ambt. Het is de missionaire opdracht van de gemeente het Woord te horen en te verkondigen. In die zin is heel de gemeente geroepen tot de dienst aan het Woord van God, tot getuigenis, gemeenschap en dienstbetoon. Het zijn fundamentele gedachten die ook hun plek hebben gevonden in de kerkorde.¹⁴ Horen en verkondigen – Paulus vraagt terecht: 'En hoe kunnen zij over Hem horen als Hij niet

verkondigd wordt. En hoe kan iemand verkondigen als hij niet is uitgezonden?' (Rom. 10:14v.). Deze opdracht is tegelijk ook het bijzondere geschenk dat gemeente en ambt uniek maakt.

Vanuit het wezen van de kerk is de verkondiging in Woord en sacramenten onmisbaar.

De kerk is – naar een woord van Luther – *creatura Verbi*, d.w.z. schepping van het Woord: waar mensen het Woord horen, de sacramenten ontvangen en zo delen in Gods heil, daarin Gods omzien naar de wereld vieren, en leven in een gemeenschap van geloof, worden zij ten diepste gemeente van de Heer. Vanuit het wezen van de kerk is de verkondiging in Woord en sacramenten onmisbaar. Om die verkondiging mogelijk te maken achten wij in onze traditie een ambt als dat van 'dienaar des Woords' onmisbaar, hoe dat ook verder precies wordt aangeduid en vormgegeven. Anders gezegd: dit ambt is ecclesiologisch noodzakelijk. Daarin onderscheidt dit ambt zich van andere ambten en functies. Deze gedachte ligt aan de basis van wat verderop in dit rapport aan de orde komt.

Evenzeer kan de kerk *creatura Spiritus*, schepping van de Geest heten. De nieuwtestamentische kerk is geboren op de pinksterdag, door de uitstorting van de Heilige Geest (Hand. 2). Het is de Geest die mensen bij elkaar brengt en tot geloof brengt. Het is de Geest die de woorden van Jezus in herinnering brengt (Joh. 14:26), en het is 'door toedoen van de Geest van God' (1 Kor. 12:3) dat mensen Jezus als Heer gaan belijden. Geen kerk zonder het werk en de aanwezigheid van de Heilige Geest. Daarom bidt de kerk ook voortdurend: 'Kom, Heilige Geest, kom.' Dat gebed klinkt telkens als de Schriften geopend worden. Het klinkt ook als de maaltijd wordt gevierd of als iemand in het ambt wordt bevestigd.

De verkondiging, in de bediening van Woord en sacramenten onder aanroeping van de Geest, draagt ten diepste het leven van de gemeente. Juist daarom hebben de classicale vergadering en de generale synode ook een eigen verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat de bediening van Woord en sacramenten op een verantwoorde manier vorm krijgt en tot haar recht

14 Vgl. art. I-2 KO en art. IV-1 KO; vgl. ook art. II-1 en VII-1 KO.

komt. Het is de generale synode die zorgdraagt voor de opleiding en het geschiktheidsonderzoek van aanstaande predikanten, die de toelating tot dit ambt regelt, en die voor predikanten en kerkelijk werkers regelingen treft voor bij- en nascholing. En ten slotte, zo nodig, zijn het de aan de meerdere vergaderingen verbonden colleges voor het opzicht die kunnen optreden als verkondiging en catechese dreigen te ontsporen. Het is de classicale vergadering die door de aanstelling van een classispredikant verantwoordelijkheid neemt voor het toezien op de predikanten in de classis, en die voorts een eigen verantwoordelijkheid draagt rond de beroeping van predikanten. Op dit laatste punt komen we later nog terug.

De gemeente kan niet zonder de Geest en het Woord dat haar fundeert, bemoedigt en richting geeft. Zij staat als zodanig in het ene openbare ambt van Woord en sacrament dat haar van Christuswege is gegeven, om haar bij het heil te bepalen en bij haar roeping in de wereld te bewaren. Ook dit is weer wat plechtige kerkordelijke taal. Er wil mee gezegd zijn dat we ons als instrument in de hand van Christus mogen zien: Hij wil zijn gemeente gebruiken om hoorbaar, zichtbaar en tastbaar te maken wat mensen werkelijk gelukkig maakt. Barend Wallet zegt het in zijn uitleg van art. V-1 KO zo:

Er gaat een Woord door de wereld. God wendt zich tot ons, zodat wij Hem kunnen horen. Het geloof is uit het gehoor. De kerk leeft van het Woord dat haar wordt toegesproken. Dit Woord draagt de kerk en de kerk draagt het ambt (...) Het horen en verkondigen van het Woord scheidt de gemeente.¹⁵

De gemeente is geroepen om een leesbare brief van Christus te zijn, en zo zelf het Woord waaruit zij leeft te verkondigen, Christus te belijden en van haar geloof te getuigen, in alle vormen die daar vandaag de dag bij horen.

Bewust spreken wij – met art. V-1 KO – van het openbare ambt van Woord en sacrament. Dit impliceert ook dat de kerk en de ambtsdragers die haar vertegenwoordigen voor de samenleving

makkelijk vindbaar dienen te zijn. Dat vraagt niet alleen om goede websites van de kerk als geheel en van plaatselijke gemeenten, maar ook om zo iets als een openbaar register waarin in elk geval wat de predikanten en de (samenstelling van) de ambtelijke vergaderingen betreft meer informatie te vinden is dan nu in het *Jaarboek*. Het beroep op de privacy en de openbaarheid van het ambt dienen wellicht in een nieuwe balans gebracht te worden.

7. Het ene ambt en de drie ambten

De vorige paragraaf sloten we af met de stelling: de gemeente staat als zodanig in het ene openbare ambt van Woord en sacrament dat haar van Christuswege is gegeven. Daarom draait het in kerk en gemeente dus ten diepste om dat ene openbare ambt van Woord en sacrament. Dat maakt de gemeente, niet alleen nu maar altijd missionair. Daarmee staat zij midden in de wereld. Tegelijk kennen we als Protestantse Kerk in Nederland drie ambten: naast de predikant ook de ouderling en de diaken. En er zijn verschillende andere diensten en functies.

Alle ambten zijn een antwoord op een roeping, vragen om erkenning door de gemeente, en ontlenen aan roeping en erkenning tezamen hun gezag. Over die roeping is de kerkorde uitgesproken: 'De roeping tot het ambt geschiedt van Christuswege, plaatselijk door de gemeente en overigens door de kerk bij monde van de daartoe bevoegde vergaderingen' (art. V-4 KO).

In de vergadering van de kerkenraad of van de generale synode telt elke stem even zwaar.

Wat de drie ambten met elkaar verbindt is de (voor het presbyteriaal-synodale systeem kenmerkende) gezamenlijke opdracht om, op alle niveaus, leiding te geven aan het leven en werken van de kerk. In dat opzicht – en alleen in dat opzicht! – zijn de drie ambten dan ook gelijk: geen ambt zal over het andere heersen, geen ambtsdrager over een andere ambtsdrager. In de vergadering van de kerkenraad of van de generale synode telt elke stem even zwaar.

15. B. Wallet, in: P. van den Heuvel (red.), *Toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland*, Herziene uitgave, Zoetermeer: Boekencentrum 2013, 36.

Niemand heeft een vetorecht, en niemand wordt uitgesloten van de besluitvorming. Die gedachte vinden we ook terug in art. VI-1 van de kerkorde. De achtergrond daarvan ligt ver terug in onze kerkgeschiedenis. 450 jaar geleden formuleerde de synode van Emden (1571) dit basisprincipe van ons kerkelijk leven al in art. 1 van haar kerkorde: geen kerk (= gemeente) zal heerschappij voeren over een andere kerk, geen dienaar van het Woord, ouderling of diaken over een andere dienaar van het Woord, ouderling of diaken. Opvallend is overigens dat het daarbij primair ging over de verleiding tot 'heersen' binnen een bepaald ambt. Deze afkeer van 'heersen', van hiërarchische verhoudingen, is kenmerkend voor de gereformeerde Reformatie, zonder dat daarmee het eigene van de drie ambten wordt miskend.

De keuze voor drie ambten, zoals de kerkorde die kent, is historisch bepaald en valt niet direct uit de Schrift af te leiden. De gereformeerde traditie beroept zich bij de ambtsvraag graag op Calvijn. Deze koos voor vier ambten (hij onderscheidde ook de doctor), en zag dat als een adequate manier om – in het licht van de Schrift! – in te spelen op de context van toen, om de kerk gemeenschappelijk te leiden/besturen.

Een probleem is dat Calvijn doorgaans wordt gelezen door de bril van de latere Calvinistische traditie en niet die van zijn eigen tijd. Hij is veel katholieker dan men soms denkt. Hij staat in de traditie van de Middeleeuwen en voor hem is de predikant de directe, zij het 'her-vormde', opvolger van de priester (de *presbyter*). Hier speelt ook een vertaalprobleem. Waar Calvijn zelf een nadrukkelijk onderscheid maakt tussen de 'presbyter' en het nieuw-gecreëerde ambt van de 'senior', worden beide begrippen in vertalingen van Calvijns werk (o.a. van Sizoo) vertaald met 'ouderling'.¹⁶

De keuze voor twee ambten, ouderling en diaken, naast dat van de dienaar van het Woord is dus niet principieel: het zouden er meer of minder kunnen zijn. In een missionaire context mag en moet de vraag gesteld worden of we uitkomen met deze drie ambten.¹⁷

De gelijkheid van de ambten sluit niet uit dat elk ambt zijn eigen plaats en verantwoordelijkheid heeft. In paragraaf 9 zal nader worden ingegaan op de betekenis van de ordinatie die alleen aan de orde is bij het ambt van predikant. Maar er is ook een onderscheid met betrekking tot de relatie van elk van de ambten tot kerk en gemeente.

De predikant is ambtsdrager van de kerk.

De predikant, de dienaar van het Woord, heeft een andere relatie tot de gemeente dan de andere ambtsdragers. Enigszins gechargeerd gezegd: het ambt van predikant is allereerst een ambt van de kerk dat zijn plek vindt in de gemeente, de ambten van ouderling en diaken zijn primair ambten van de gemeente die hun plek vinden in de kerk.

De predikant is ambtsdrager van de kerk, en werkzaam in de gemeente: hij of zij wordt in het ambt bevestigd vanwege de kerk, na (meestal) van buitenaf beroepen te zijn door een gemeente. En het is ook de kerk, in de gestalte van de meerdere vergaderingen, die aan zet is als om welke reden dan ook de ambtsuitoefening van de predikant tot een einde komt.

De ambten van ouderling en diaken zijn echter voluit gemeenteambten. Zij worden uit het midden van de gemeente gekozen, en zij vullen elkaar aan: samen met de predikanten dragen ouderlingen en diakenen, ieder vanuit een eigen invalshoek (complementariteit), verantwoordelijkheid voor het welzijn van heel de gemeente. De kerk in haar bredere verbanden heeft geen invloed op de keuze van ouderlingen en diakenen, behalve indirect, door middel van haar kerkordelijke regels. Ook de ouderling of diaken die lid is van een meerdere vergadering en zo mede leiding geeft aan het leven van de kerk in haar bredere verbanden, blijft voor alles ambtsdrager van de eigen gemeente. Hij of zij is als zodanig gekozen om de gemeenten in de ring of classis te vertegenwoordigen 'alsof deze in haar geheel tegenwoordig waren' (uit de klassiek-gereformeerde credentiebrieven voor afgevaardigden).

---

16. Vgl. Ed. A.J.G. van der Borcht, *Het ambt her-dacht. De gereformeerde ambts-theologie in het licht van het rapport Baptism, Eucharist and Ministry (Lima, 1982) van de theologische commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken*, Zoetermeer: Meinema, 2000, 109-182, m.n. 143.

17. In onze traditie is wel een parallel gezien met de trits 'profeet, koning en priester' (vgl. ook HC, zondag 12). Dat is aardig maar niet principieel. Het is goed hierbij op te merken dat het in HC 12 gaat het over de drie ambten van Christus, waarin de christen deelt. Over de drie ambten wordt hier niet gesproken. Ook bijvoorbeeld Calvijn legt deze verbinding niet.

In de volgende paragraaf gaan wij eerst nader in op het ambt van ouderlingen en diakenen. Daarna gaan we – conform de ons verleende opdracht – dieper in op het ambt van predikant. We doen daarbij voorstellen voor een nieuwe praktijk.

8. Ouderlingen en diakenen

In het rapport *Lichter Ingevuld* wordt gesteld dat nadere bezinning nodig is op de ambten van ouderling en diaken, en dat van de werkgroep ambt in dat opzicht een bijdrage mag worden verwacht.

De invoering van de ambten van ouderling en diaken is een belangrijke bijdrage geweest van de kerken van de calvinistische Reformatie. Dit is breed erkend binnen de oecumenische beweging. De kerk mag niet alleen eenhoofdig worden bestuurd door paus, bisschop en priester op verschillende niveaus. De kerk heeft ook behoefte aan aanvulling met vormen van *collegiaal* leiderschap (bijvoorbeeld in ambtelijke vergaderingen) en *communaal* leiderschap (d.w.z. de gemeenschap wordt er als medeverantwoordelijk bij betrokken). Het is niet goed dat de kerk alleen geleid wordt door de geordineerde ambtsdragers, met een daarbij horende eigen opleiding. De kerk heeft op alle niveaus – plaatselijk, regionaal, nationaal, globaal – ook altijd structuren voor gemeenschappelijk leidinggeven nodig.

De drie ambten worden gekenmerkt door hun roeping om samen, als kerkenraad, leiding te geven aan het leven en werken van de gemeente. Het gaat daarbij om een vorm van geestelijk leiderschap waarin heel bewust de vraag aan de orde is wat de Heer hier en nu van de gemeente verwacht en hoe de ambtsdragers daarop kunnen inspelen. Daar ligt de roeping van de kerkenraad. In die zin mogen ook ouderlingen en diakenen zich geroepen weten tot het ambt.

Het gaat om een roeping en verantwoordelijkheid voor het geheel van de gemeente.

Waarom spreken we ook bij ouderlingen en diakenen nadrukkelijk van ‘ambten’? Dat is omdat het, net als bij predikanten, gaat om een roeping en verantwoordelijkheid voor *het geheel* van de gemeente. Er zijn tal van functies binnen de gemeente, waarin mensen hun gaven in dienst

stellen op een bepaald gebied, van jeugdwerk tot ouderenbezoek, van kerkmuziek tot onderhoud gebouwen. Maar in het ambt gaat het om meer dan een functie met een daaraan verbonden takenpakket, het gaat ook om een geestelijke opdracht. Als ouderlingen, ouderling-kerkrentmeesters en diakenen hun ambt beperkt zien tot het behartigen van een taak of deelaspect van de gemeente, of zelfs tot de vertegenwoordiging van één groep binnen de gemeente, gaat er iets fout. De werkgroep pleit nadrukkelijk voor een herwaardering en een opnieuw laden van de geestelijke roeping van ouderlingen en diakenen. Dat kan mensen afschrikken, maar het kan het ambt ook meer uitdagend en aantrekkelijk maken.

De invulling van ambten kan verschuiven. Het middeleeuwse diakenambt met een liturgische invulling kreeg in de Reformatie een sterk sociale invulling. Het ouderlingenambt werd teruggevoerd op het oudstenambt in het Nieuwe Testament, maar was in zekere zin een nieuw ambt in de Reformatie. In de tijd van Calvijn waren ouderlingen civiele ambtsdragers die binnen een theocratisch denken mede vorm gaven aan de handhaving van morele standaards in de plaatselijke samenleving. Nu vervullen vele ouderlingen een pastorale taak.

De werkgroep pleit ervoor in elk geval vast te houden aan de ambten van ouderling en diaken als de twee ambten die, samen met het ambt van de voorganger, staan voor de verantwoordelijkheid voor het geheel van de gemeente en haar functioneren. In de praktijk zien we pastoraat, diaconaat en missionair werk steeds meer met elkaar verweven raken. Tegelijk zien we een groeiende diversificatie binnen de ambten van diaken en vooral ouderling. Naast de klassieke pastorale ouderling en diaken bestaan tal van vormen van ambtsdragers ‘met bepaalde opdracht’ (ord. 3-6-2 en 3), zoals een ouderling communicatie of een diaken missionair werk. Daar biedt de kerkorde terecht alle ruimte voor. Daarbij blijft echter staan dat ook deze ‘specialisten’ als ambtsdragers oog dienen te hebben voor wat de gemeente als geheel aangaat. Voorop dient te staan dat ambtsdragers verantwoordelijkheid dragen voor het geheel van de gemeente, vanuit de vraag hoe die gemeente optimaal gestalte kan geven aan gemeenschap, getuigenis en dienst in de wereld. Dat vraagt om geestelijk leiderschap. In elke gemeente is altijd weer de vraag: wie voelt zich geroepen om mee te denken en te dragen als het gaat om de toekomst, de uitdagingen van onze tijd? Wie weet zich geroepen de gemeente ook te bepalen bij het heil en voor te gaan in de roeping die zij heeft in de wereld?

Het gaat om gemeenschappelijk leidinggeven aan de kerk op verschillende niveaus, waarbij de invalshoek vanuit die verschillende taken meegenomen moet worden. Binnen die ene gezamenlijke roeping kunnen vervolgens onderscheidingen worden gemaakt. *Lichter ingevuld* onderscheidt de vijf basistaken: openbare eredienst, missionaire arbeid, diaconaat, herderlijke zorg en geestelijke vorming. Deze zijn te verstaan als vijf aspecten van de ene gezamenlijke roeping om geestelijk leiding te geven aan leven en werken van de gemeente.

De werkgroep onderkent de moeite die kleine gemeenten kunnen hebben met het 'bemensen' van de kerkenraad en de colleges. Zij kan zich vinden in de in *Lichter ingevuld* gesuggereerde oplossingsrichting, met inbegrip van het betrekken bij de kerkenraad van gemeenteleden die geen ambtsdrager zijn. Formeel zou echter duidelijk moeten zijn dat de bedoelde leden dan wel deelnemen aan de gedachtewisseling, maar dat zij daarbij een adviserende stem hebben. In de (in veel kerkenraden zeldzame) gevallen waarin hoofdelijk gestemd dient te worden, hebben zij dus geen stemrecht. Dat is kerkordelijk te regelen.

Elke indruk van een machtsmonopolie moet voorkomen worden.

Wij wijzen erop dat in het geval van een kerkenraad van geringe omvang des te hogere eisen dienen te worden gesteld aan transparantie in de besluitvorming. Dat geldt des te meer als – zoals in *Lichter ingevuld* wordt gesuggereerd – de kerkenraad in minimale omvang samenvalt met een van de colleges of met beide colleges. Niet alleen zal dan veelal voor meer besluiten op vermogensrechtelijk gebied toestemming van het CCBB nodig zijn, maar ook zal een kerkenraad dan des te meer aandacht moeten besteden aan een goede communicatie met de leden van de gemeente. Elke indruk moet worden voorkomen dat sprake is van een machtsmonopolie bij enkele ambtsdragers.

Het rapport *Lichter ingevuld* wijst op de 'zware' beeldvorming die nog altijd bestaat rond de ambten van ouderling en diaken. Het behoort tot de taak van de dienstenorganisatie om door verschillende vormen van voorlichting en vorming de beeldvorming te beïnvloeden. De taal van de orden van dienst voor de bevestiging en verbintenis van ambtsdragers die te vinden zijn in het *Dienstboek* werpt soms een extra drempel op

voor gemeenteleden om zich beschikbaar te stellen als ambtsdrager. Dit aspect vraagt apart aandacht, want er is ongetwijfeld een orde van dienst voor de bevestiging in het ambt denkbaar die voor sommige doelgroepen dichter aansluit bij de taal van nu.

Is er dan geen ruimte om het voor gemeenten makkelijker te maken mensen te vinden die 'ja' zeggen tegen deze roeping? De werkgroep noteert enkele aandachtspunten. De kerkorde biedt allereerst nu al enkele mogelijkheden:

- a. De zwaarte van de verantwoordelijkheid van ambtsdragers wordt gerelativeerd door de gezamenlijkheid van die verantwoordelijkheid in de kerkenraad, zoals hierboven al besproken is. Ambtsdragers staan er niet alleen voor. En zij mogen zich samen gedragen weten door de Heer van de kerk.
- b. Soms is het ook de gebruikelijke terminologie die weerstand oproept. Aanduidingen als 'ouderling' en 'diaken' kunnen – met name in de missionaire context van bijvoorbeeld een kerngemeente – archaisch overkomen. Zolang uit de plaatselijke regeling maar duidelijk is wie deze ambten bekleden en wie daarom de 'kerkenraad' vormen, is het geen probleem als men in de communicatie terughoudend is met het gebruik van deze ambtsaanduidingen.
- c. Bezwaren om ouderling of diaken te worden hangen soms samen met de kerkordelijke verplichting (vastgelegd in ord. 3-7-1) om 'in de regel' beschikbaar te zijn voor een (eerste) termijn van vier jaar. De werkgroep wijst erop dat de woorden 'in de regel' de mogelijkheid openhouden om – gemotiveerd! – van deze regel af te wijken. Een kerkenraad moet zich vrij voelen om in bepaalde gevallen iemand voor een kortere eerste termijn te benoemen. Daarnaast zal een gemeente goed moeten nadenken over wat er 'projectmatig' kan worden geregeld en uitgevoerd en niet direct valt onder het ambt of het waarborgen van de continuïteit van het werk van de gemeente.

Van een ambtsdrager wordt verwacht dat deze wil staan in de christelijke traditie.

- d. Dikwijls speelt ook het gegeven een rol dat men belijdend lid moet zijn om als ambtsdrager te kunnen functioneren. De in ord. 9-5-4 gegeven mogelijkheid voor doopleden om in het kader van de bevestiging tot ambtsdrager ook opgenomen

te worden onder de belijdende leden is wellicht te weinig bekend, of wordt als een toch wat oneigenlijke gang van zaken gezien. Duidelijk zou moeten zijn dat van een ambtsdrager uiteraard verwacht wordt dat men wil staan in de christelijke traditie. Want dat is de essentie van deze koppeling van bevestiging in het ambt en opneming onder de belijdende leden.

Op één punt zou een kleine aanpassing van de kerkorde wenselijk kunnen zijn.

e. Soms weegt ook de verplichting zwaar om regelmatig en soms (bij een kleine kerkenraad) zelfs veelvuldig 'dienst te doen' op zondag. Ook hier biedt de kerkorde meer ruimte dan soms wordt beseft. De naar ord. 5-1-5 vereiste 'ambtelijke aanwezigheid van leden van de kerkenraad naast de voorganger' lijkt te impliceren dat minstens twee ambtsdragers aanwezig dienen te zijn. In eerste instantie zal men dan denken aan een ouderling en een diaken, maar er is ook niets op tegen als een ouderling (of wie dan ook uit de gemeente) collecteert of als een diaken het consistoriegebed uitspreekt en de predikant de hand drukt. Om duidelijk te maken dat dit een reële mogelijkheid is, is aan te bevelen om in de tekst van ord. 5-1-5 te spreken van de 'ambtelijke aanwezigheid van een of meer leden van de kerkenraad naast de voorganger'.

De werkgroep zal de generale synode voorstellen om aan het generale college voor de kerkorde te vragen of en in hoeverre kerkordewijzigingen wenselijk zijn om op bovenstaande punten meer duidelijkheid te scheppen.

Maatregelen als hierboven genoemd kunnen de drempel naar het ambt van ouderling of diaken verlagen. Maar ze doen niet af aan het besef waar het in de ambten om gaat, namelijk om een geestelijke roeping. De vraag moet gesteld blijven worden: wilt u verantwoordelijkheid dragen voor het geheel van de gemeente, een bijdrage leveren aan de richting en ruimte die er is naar de toekomst, en wilt u zich biddend inzetten voor deze gemeente en haar bewaren bij het heil en haar helpen haar roeping in de wereld gestalte te geven? Dat zijn de vragen waar het ook voor ouderlingen en diakenen om zal moeten gaan, of ze nu een specifieke taak hebben of niet. Binnen de pioniersplekken bleek er

moeite te bestaan met het begrip 'ambt'. Maar er was wél sprake van verlangen naar mensen die zich geroepen voelen verantwoordelijkheid te dragen en die daarop aanspreekbaar willen zijn. Van pioniers wordt een geestelijk leiderschap verlangd dat niet alleen tot uitdrukking komt in verkondiging maar ook in het vermogen om een 'interpretatief leven' te leiden en te begeleiden, een leven als 'een leesbare brief van Jezus Christus'.

Dat is ook nodig in plaatselijke gemeenten. Er zijn mensen nodig die gids willen zijn, begaanbare wegen willen wijzen en die zich daar ten volle persoonlijk voor willen inzetten. Mensen die die gaven hebben en die als zodanig ook worden erkend.

9. De predikant: het geordineerde ambt

De vragen die de aanleiding vormen voor deze rapportage betreffen de voorganger en in de kerk zoals wij die nu kennen dus in het bijzonder het ambt van predikant of 'dienaar des Woords'. Het gaat om het ambt dat gekenmerkt wordt door de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten.

In het ambt van de predikant draait het om de *persoon*, dat wil zeggen de volwassen persoonlijkheid (tot uitdrukking komend in het belang van roeping en geschiktheid); om het *beroep* (tot uitdrukking komend in het belang van professionaliteit) en om het *ambt* (tot uitdrukking komend in de erkenning van de roeping, de ordinatie en de daarmee gegeven bevoegdheden).¹⁸ Een verantwoorde visie op het predikantsambt houdt persoon, beroep en ambt met elkaar in balans. Als het ambt bijvoorbeeld – in wat we een louter functionele ambtsopvatting zouden kunnen noemen – primair wordt benaderd vanuit de te verrichten taken en dus de professionaliteit, miskent dat zowel het roepingsaspect als het ambtsaspect.

De roeping gaat de totaliteit van het bestaan van de voorganger aan.

Bij roeping gaat het om twee kanten die elkaar veronderstellen. Vanouds wordt dit op formule gebracht in de woorden *vocatio interna et externa*, dat wil zeggen inwendige en uitwendige roeping.

---

18. Vgl. Gerben Heitink, *Biografie van de dominee*, Ten Have, Kampen 2001.

De inwendige roeping gaat over het besef dat iemand heeft van persoonlijke gaven en talenten en verworven competenties door studie en opleiding; daarbij is ook een element aan de orde van persoonlijke en spirituele vorming. De uitwendige roeping krijgt in eerste instantie gestalte in de beroepbaarstelling, waar de inwendige roeping wordt herkend door de kerk. Vervolgens wordt de uitwendige roeping voltooid in het beroep dat de gemeente (of soms de kerk) uitbrengt op de beroepbaar gestelde. Hier wordt de innerlijke roeping ook herkend door de beroepende gemeenschap. Inwendige en uitwendige roeping zijn keerzijden van dezelfde spirituele werkelijkheid. De geestelijke dimensie van deze roeping betekent onder meer dat de geroepene zich in een leerproces blijft bevinden. 'Uitwendig' gebeurt dat doordat de kerk verplicht tot 'permanente educatie' die ook door de kerk wordt gefaciliteerd, en door de oproep zichzelf ook geestelijk te laten begeleiden; 'inwendig' door openstelling voor de leiding van de Heilige Geest. En de alomvattendheid van deze roeping komt tot uitdrukking in de bepalingen in ord. 3-25 t.e.m. 3-28 dat bij het beëindigen van het dienstwerk door losmaking en emeritaat de bevoegdheid tot het bedienen van Woord en sacramenten behouden blijft. De voorganger blijft 'ambtsdrager van de kerk' die gehoor mag geven aan de roep om bepaalde taken te vervullen. Daarmee is aangegeven dat het ambt als 'uiterlijke' roeping ook de innerlijke roeping van de persoon en zijn of haar leerproces oproept en versterkt.

In deze zin is het ambt niet 'voor even' maar 'voor het leven'. In de rooms-katholieke traditie staat de roeping voor heel het leven centraal in de opvatting dat degene die priester wordt gewijd in de liturgische handeling van de ordinatie het ambtscharisma als een 'onvernietigbaar merkteken' (*character indelebilis*) ontvangt. In de protestantse – zowel lutherse als gereformeerde – opvatting wordt daar niet zo massief over gedacht, al is ook hier het uitgangspunt dat dit ambt een ambt 'voor het leven' is. Ook in onze traditie staat het volgens de kerkorde de dienaar des Woords niet vrij om het ambt neer te leggen. Maar hij of zij kan wel om ontheffing uit het ambt vragen (ord. 3-26-1), en die ontheffing dan ook krijgen. Zo kan de kerk er ook in bewilligen dat een predikant, met behoud van het ambt, andere taken dan die van gemeentepredikant op zich neemt. De kerk is zuinig op de mensen met hun gaven die zij van de Heer ontvangen heeft voor de opbouw en toerusting van de gemeente (Ef. 4:9-12). Omgekeerd vraagt zij respect van de

ambtsdrager voor de roeping die van de kerk uitging in vertrouwen op de leiding van de Geest in zijn of haar dienstwerk. Maar tegelijk moet de mogelijkheid van het ontvangen van een andere innerlijke roeping ook door de kerk erkend worden.

Bij het denken over het predikantsambt willen we nauwer aansluiten bij Calvijn. We zagen hierboven al dat Calvijn een nadrukkelijk onderscheid maakt tussen de 'presbyter' en het nieuw-gecreëerde ambt van de 'senior'. Bij hem is de *presbyter*, oftewel de *pasteur*, de *geordineerde* voorganger die geroepen is tot de bediening van Woord en sacramenten, terwijl de senior, de ouderling, vooral een bestuurlijke en toezienende taak heeft. De diaken ten slotte nam – in plaats van de meer liturgische rol in de katholieke traditie – de vanouds al kerkelijke taak van de zorg voor de armen op zich.

De ordinatie krijgt vorm in gebed om de Geest, handoplegging en erkenning door de gemeenschap.

In de lutherse traditie is de term ordinatie bekend. De kerkorde die tot 2004 van kracht was in de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden sprak met zoveel woorden van 'ordinatie' in plaats van 'bevestiging in het ambt'. Wij zullen voorstellen deze lijn weer op te pakken. Het eigene van het 'geordineerde' ambt heeft zich met een hoge mate van eensgezindheid uitgekristalliseerd in de oecumenische bezinning. De kern is dat het bij het geordineerde ambt gaat om wat je *doet* én om wat je *bent*. Wat je doet, doet ook iets met de mens. Het gaat om een rol. De geordineerde ambtsdrager representeert – in de bediening van Woord en sacramenten – Christus, en verwijst voortdurend naar Hem. De ordinatie tot predikant krijgt vorm in een drieslag: gebed om de Geest, handoplegging en erkenning door de gemeenschap. Zo gaat het bij ons in feite ook. Niet voor niets is alleen bij de bevestiging van predikanten en bij het verlenen aan kerkelijk werkers van de bevoegdheid tot de bediening van Woord én sacramenten (ord. 3-12-15) de handoplegging voorgeschreven. De geordineerde ambtsdrager is verantwoordelijk voor de bediening van Woord en sacramenten. Hij of zij is juist daarin in alle kerkelijke verscheidenheid een instrument en teken van eenheid en van de continuïteit van de traditie. Zo drukt het ambt ook de gehoorzaamheid aan het Woord uit waartoe heel de gemeente geroepen is. Daarin staat dit ambt niet op zichzelf, want het

dient zowel persoonlijk als collegiaal en communaal te worden uitgeoefend. En juist dit laatste helpt ons verder denken over differentiatie in het ambt, namelijk vanuit het perspectief van de kerk als geheel.

10. Dienaar van het Woord

Dat het eigene van het predikantsambt ligt in de bediening van Woord en sacramenten blijkt ook uit de in de gereformeerde traditie vanouds bekende aanduiding van de predikant als 'dienaar des Woords'. Dat de nadruk in die uitdrukking ligt op het Woord en niet evenzeer op de sacramenten, is te verklaren uit de moeite die de Reformatie had met de wijze waarop de sacramenten functioneerden in de Rooms-Katholieke Kerk. Maar ook de Reformatie erkent voluit dat een sacrament – naar een woord van Augustinus – een 'zichtbaar Woord' (*verbum visibile*) is. De predikant is dienaar van het Woord, bedient Woord en sacramenten in de eredienst en is zo voorganger.

Aan de dienaar des Woords zijn een aantal 'ambtelijke handelingen voorbehouden: de bediening van doop en avondmaal, het afnemen van de belijdenis van het geloof, de bevestiging van ambtsdragers, het leiden van trouwdiensten en het uitspreken van de zegen (vgl. ord. 5-5-2). Met name het laatste punt, het uitspreken van de zegen, zou overigens heroverwogen kunnen worden: behoort het uitspreken van een zegen in daartoe geëigende situaties niet tot de bevoegdheid van iedere gelovige? Hoe ambtelijk is dit eigenlijk?

Ook het *Dienstboek* spreekt consequent van 'dienaar des Woords' als het om predikanten gaat. De ambtsdragers dragen weliswaar gezamenlijk zorg voor de dienst van Woord en sacramenten, maar de geordineerde ambtsdrager, de dienaar des Woords, heeft daarin een heel eigen verantwoordelijkheid. De uitdrukking 'de bediening van Woord en sacramenten' komt in de kerkorde regelmatig voor, steeds als kenmerkende aanduiding van het ambt van de predikant. De meest centrale taken die exclusief bij de predikant liggen, hebben daar direct mee te maken. Maar ook in wat de predikant samen met andere ambtsdragers en met vrijwilligers in de gemeente doet is hij of zij dienaar van het Woord. Of het nu gaat om pastoraat of catechese, of om het mede leidinggeven via de kerkenraad, het eigene van wat de predikant daarin doet heeft te maken met die blijvende opdracht de gemeente te bepalen bij de boodschap van de Schriften. Natuurlijk kan ook een ouderling of een

willekeurig gemeentelid als drager van 'het ambt van alle gelovigen' die verbinding tussen Schrift en praktijk soms of vaak heel goed leggen, maar de predikant mag erop worden aangesproken. Dat geldt ook als deze publiekelijk optreedt, innoverend bezig is in de gemeente, veranderingsprocessen begeleidt, enzovoort.

Het is een misverstand dat met deze omschrijving van het eigene van het geordineerde ambt ook direct is gezegd dat de predikant de Bijbelse talen, Hebreeuws en Grieks, dient te beheersen. Het is wel een waardevolle verworvenheid in onze traditie dat predikanten toegang hebben tot de grondtalen van de Heilige Schrift. Voor Calvijn ging het erom dat de predikanten 'op niveau' konden spreken met de burgerlijke overheid. In de negentiende eeuw paste het goed in de nadruk op de cultureel-vormende rol van predikanten.

Echter, in de aanduiding 'dienaar des Woords' verwijst 'Woord' niet per se naar de Schriften in de oorspronkelijke oude talen, maar breder naar het staan in de traditie van het geopenbaarde, doorgegeven en verkondigde Woord. Het Woord is immers ten diepste Christus zelf, het vleesgeworden Woord. Hij is het die in de bediening van Woord en sacramenten als het Hoofd zijn Lichaam, de gemeente, aanspreekt, oproept, bemoedigt, vermaant, vertroost en toerust tot haar missionaire en diaconale roeping. In zoverre – en alleen in zoverre! – kan ook van de dienaar des Woords worden gezegd dat deze in de bediening van Woord en sacramenten staat tegenover de gemeente. Dat neemt niet weg dat hij/zij ook zelf als eerste is aangewezen op het horen van het Woord.

Er zit een gezagslement in het geordineerde ambt.

In de oecumenische bezinning op het geordineerde ambt is dat ook uitgedrukt met de term '*episkope*', het 'opzien' over de gemeenschap. Het gaat bij geordineerde ambtsdragers om mensen 'die zich op gezag van de Heer ervoor inzetten u te leiden en terecht te wijzen' (1 Thess. 5:12, de oudste brief van Paulus, dus de oeromschrijving van het ambt in het Nieuwe Testament). Er zit een gezagslement in dat primair geestelijk van aard is. Het gaat om een bevoegdheid van de persoon in kwestie, niet als vorm van machtsuitoefening maar als een geestelijke zaak die voor alles tot uitdrukking komt in de bediening van Woord en sacramenten. Het ambt is overigens niet alleen Christusrepresentatie in en tegenover de gemeenschap, het is ook

representatie van de 'antwoordende' gemeente. Enerzijds tegenover God: in het gebed in de eredienst. Anderzijds in het optreden naar buiten in de wereld, als 'gezicht' van de kerk. Het ambt is *voorgaan* in een diepe betekenis van het woord. Dáár ligt het eigene van dit ambt, al zijn de ouderlingen 'medeverantwoordelijk' voor deze bediening, nl. in hun ambtelijke verantwoordelijkheid voor de gemeente en in het bijzonder in hun rol in het opzicht. De handdruk van de dienstdoende ambtsdrager brengt dat mede tot uitdrukking.

Welke eisen gesteld moeten worden aan geordineerde ambtsdragers, wordt altijd mede bepaald door tijd en plaats.

Het is voorts goed te beseffen dat er door de eeuwen heen en wereldwijd geordineerde ambtsdragers zijn geweest en nog zijn (priesters, predikanten of hoe ze ook genoemd worden) die zonder kennis van de grondtalen Woord en sacramenten hebben bediend, tot opbouw van de gemeente en tot heil van de mensen hun toevertrouwd. Welke eisen, qua gaven en opleiding, precies gesteld moeten worden aan geordineerde ambtsdragers, wordt altijd mede bepaald door tijd en plaats.

Daarbij moet men ook bedenken dat er vandaag – anders dan in vroeger tijd – heel veel hulpmiddelen beschikbaar zijn om informatie over de Bijbeltekst in de grondtaal op het spoor te komen, zoals bijvoorbeeld de *Studiebijbel*. Bovendien kan teamvorming van predikanten en andere voorgangers hier van betekenis zijn.

Dat de predikant dienaar des Woords is, betekent ook niet dat elke predikant daaraan altijd en onder alle omstandigheden op dezelfde wijze gestalte geeft. In de postchristelijke samenleving kan het predikantschap op heel verschillende manieren zinvol worden ingevuld, afhankelijk van de wijze waarop de predikant deze context tegemoet treedt. Ook in de recente geschiedenis van de Protestantse Kerk zijn hier voorbeelden van: tot nog maar enkele decennia geleden konden theologen met een kandidaatsdiploma predikant worden zonder dat zij een doctoraal examen (vergelijkbaar met het huidige masterexamen) hadden afgelegd.

Deze theologische benadering brengt ons tot het volgende voorstel als uitgangspunt voor de nieuwe praktijk, waarvan wij in het laatste deel van dit rapport de contouren willen schetsen:

Wij stellen de generale synode voor vast te stellen dat alle predikanten én alle ouderlingen en diakenen die als kerkelijk werker werkzaam zijn en die onder handoplegging de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten hebben ontvangen, worden beschouwd als geordineerde ambtsdragers, als dienaren des Woords. Een overgangsregeling voor de betrokken kerkelijk werkers dient dat duidelijk te maken. Nadat de daarvoor noodzakelijke kerkordewijzigingen zijn doorgevoerd, zullen allen die deze bevoegdheid ontvangen, worden geordineerd.

11. Ambtsaanduidingen

De hiermee aangegeven denklijn impliceert dat allen die de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten hebben ontvangen, worden beschouwd als geordineerd en staan in het ambt van 'dienaar des Woords', dat met de ambten van ouderling en diaken het drietal ambten vormt dat de kerk kent.

Binnen het ene geordineerde ambt van de dienaar des Woords kan dan een nader onderscheid in ambtsaanduidingen blijven bestaan. Aan de op klassieke wijze academisch gevormde dienaar des Woords blijft de aanduiding predikant voorbehouden. Veel kerkelijk werkers blijven ouderling of diaken, maar wie geordineerd is en daarmee de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten heeft ontvangen, wordt voortaan aangeduid als pastor.

Een wijziging van artikel V-1 KO, tweede volzin, kan dat duidelijk maken. Daar staat nu:

Met het oog op deze dienst onderscheidt de kerk het ambt van predikant, het ambt van ouderling, het ambt van diaken alsmede andere diensten in kerk en gemeente.

Dat zou kunnen luiden:

Met het oog op deze dienst onderscheidt de kerk het geordineerde ambt van de dienaren des Woords, te onderscheiden in predikanten en pastors, het ambt van ouderling, het ambt van diaken alsmede andere diensten in kerk en gemeente.

Deze benadering heeft als sterke kant dat duidelijk is dat de kerk één geordineerd ambt kent, bij alle variaties die daarbinnen denkbaar zijn.

Een alternatief is om niet drie maar vier ambten te onderscheiden. Dan zou de tekst van art. V-1, tweede volzin, kunnen luiden:

Met het oog op deze dienst onderscheidt de kerk het ambt van predikant, het ambt van pastor, het ambt van ouderling, het ambt van diaken alsmede andere diensten in kerk en gemeente.

Dit sterkere onderscheid in twee geordineerde ambten maakt meer zichtbaar dat het bij beide ambten gaat om een verschillende opleiding/instroom.

Als de eerste lijn wordt gevolgd, zal wellicht op een aantal plaatsen in de eigenlijke kerkorde 'predikant(en)' moeten worden vervangen door 'dienaar/dienaren des Woords'. Voor het overige zou bij beide opties wellicht kunnen worden volstaan met een aanvulling op ord. 3-15. Lid 6 luidt nu:

Indien in de orde van de kerk sprake is van predikant wordt daarmee bedoeld de dienstdoende predikant, tenzij uit enige bepaling van ordinantie of generale regeling blijkt dat de desbetreffende bepaling alleen betrekking heeft op de predikant voor gewone werkzaamheden.

Daaraan zou als een nieuw lid kunnen worden toegevoegd:

Indien in de orde van de kerk sprake is van een predikant voor gewone werkzaamheden wordt daarmee tevens de pastor bedoeld, tenzij uit enige bepaling van ordinantie of generale regeling blijkt dat de desbetreffende bepaling alleen betrekking heeft op de predikant voor gewone werkzaamheden.

De werkgroep kiest voor de eerste optie, in het besef dat het aan het generale college voor de kerkorde is om, als de generale synode met ons voorstel instemt, alle consequenties te overzien en de benodigde voorstellen tot wijziging van de kerkorde aan de synode voor te leggen.

Als wij in het vervolg van dit rapport spreken over 'voorgangers' gaat het om alle geordineerde ambtsdragers, dus allen die als 'ambtsdragers van de kerk' de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten hebben ontvangen. Gebruiken wij de term 'predikant', dan gaat het alleen om een klassiek academisch gevormde voorganger. Voor voorgangers met een andere opleiding hanteren wij de aanduiding 'pastor'.

Als wij in het vervolg spreken over 'gemeente' is dat in de ruime zin van het woord: het kan gaan om een 'gewone' gemeente, een wijkgemeente of een kerngemeente. Waar nodig wordt uiteraard een meer specifieke aanduiding gebruikt.

III. Naar een nieuwe praktijk

12. Inleidend

Kort samengevat zullen wij in dit deel de volgende denklijn uitwerken.

- a. Er is een diversiteit aan werkplekken voor voorgangers: er zijn verschillende typen gemeenten, maar ook in andere settings wordt gevraagd om voorgangers (nieuwe kerkplekken, geestelijke verzorging, regionale en landelijke kerk, enzovoort). Elke setting vraagt om een voorganger met een eigen profiel; wij schetsen hier vier van zulke profielen.
- b. Bij elk profiel behoort een minimaal vereiste theologische ambtsopleiding; de PThU en de HBO-opleidingen van bijvoorbeeld de Christelijke Hogeschool Ede en Windesheim (Zwolle) wordt gevraagd samen te werken aan een heldere en gelaagde opleidingsstructuur.
- c. Voor alle voorgangers geldt voortaan de nu voor aanstaande predikanten geldende procedure voor toelating tot het ambt (geschiktheidsbeoordeling, colloquium, vgl. ord. 13-10 en 13-16 t/m 18) alsmede wat in ord. 3 is bepaald betreffende de predikanten voor gewone werkzaamheden (ord. 3-16 t/m 21, 24-28).
- d. Het breed moderamen van de classicale vergadering beoordeelt – in het kader van de bestaande procedure om toestemming tot beroepen te geven (ord. 3-3-1) – welk profiel bij een bepaalde werkplek past, en dus aan welke eisen een te beroepen voorganger moet voldoen.
- e. Alle geordineerde voorgangers krijgen (onder nader uit te werken voorwaarden) dezelfde rechtspositie als predikanten nu.

13. Verschillende profielen

Een profiel is noodzakelijk op het moment dat een vacature voor een voorganger is ontstaan. We gaan hier primair uit van de situatie van een gemeente; daarnaast gaat het ook om vacatures op regionaal en landelijk niveau. De vacante positie betreft een predikant of een pastor. Voor de benoeming van kerkelijk werkers zonder de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten is geen toestemming van het breed moderamen van de classicale vergadering nodig. Wel blijven de eisen met betrekking tot de opleiding, registratie en benoeming die ord. 3-12 en in GR 4 zijn aangegeven, van kracht.

Voor pioniersplekken in al hun verscheidenheid hoeft niet veel te veranderen. In sommige situaties kan nog steeds ord. 2-6 worden toegepast, waarmee aan een ouderling of diaken de predikantsbevoegdheid wordt verleend zonder dat er sprake is van ordinatie. Deze bevoegdheid is dan beperkt voor de duur van het pionierswerk en alleen van toepassing voor de betrokken pioniersplek.

Bij een kerngemeente is de situatie bepalend.

Bij een pioniersplek die kerngemeente wordt, ligt het in zoverre ook eenvoudig dat hier de situatie bepalend is. Als het pioniersproject is gestart door een predikant, een reeds geordineerde kerkelijk werker (pastor) of iemand met een voltooide theologische opleiding, is er sowieso geen probleem: de betrokkene kan ook de kerngemeente blijven dienen. Alleen als de pionier geen of onvoldoende theologische opleiding heeft genoten zal bij de doorgroei van pioniersplek naar kerngemeente de vraag zich voordoen of betrokkene kan worden geordineerd. Hier is altijd sprake van maatwerk waarbij alle omstandigheden dienen te worden meegewogen.

De werkgroep is van mening dat in die situatie de route van *de singuliere gaven* (ord. 13-15) de meest voor de hand liggende is. Wie een pioniersplek weet om te vormen tot een kerngemeente, heeft in elk geval belangrijke gaven. De kleine synode, c.q. de door haar ingestelde commissie, dient te beoordelen of die gaven en ook andere Geestesgaven de weg naar het ambt van dienaar des Woords, als pastor of als predikant, dienen te openen. De kerkorde biedt de mogelijkheid dat een aanvullende opleiding verplicht wordt gesteld (zie ook paragraaf 16).

De pioniersplekken en de kerngemeenten vormen dus een bijzondere situatie, maar hoe staat het in andere gevallen?

Een kerkenraad die wil gaan beroepen benadert altijd het breed moderamen van de classicale vergadering met de vraag om toestemming om te beroepen (ord. 3-3-1). Nieuw is dat bij elke vacature het profiel van de werkplek, op voorstel van de kerkenraad, opnieuw wordt bepaald door het breed moderamen van de classicale vergadering. Wat staat de gemeente die wil gaan beroepen voor ogen?

In de meeste gevallen zal het duidelijk zijn: de gemeente vraagt om een op klassieke wijze academisch gevormde predikant te mogen beroepen, en het breed moderamen van de classicale vergadering zal daarin zonder meer meegaan. Maar soms zal over een profiel een dialoog ontstaan tussen gemeente en breed moderamen van de classicale vergadering, met een belangrijke rol voor de classispredikant.

Wij onderscheiden vier gedifferentieerde profielen van functieomschrijvingen voor voorgangers in de Protestantse Kerk in Nederland. Daarbij zijn de volgende uitgangspunten van belang:

- de profielen moeten helder en communiceerbaar zijn;
- ze moeten een houvast bieden aan
  - de gemeente die aan het breed moderamen van de classicale vergadering toestemming vraagt om te mogen beroepen, en
  - aan het breed moderamen van de classicale vergadering dat goedkeurt dan wel tot heroverweging verplicht, en
  - aan de opleidingen en de geschiktheids- en colloquiumcommissies;

Hier volgen de vier profielen die de werkgroep onderscheidt.

Profiel A: accent op de begeleiding van een vitale dorps- of wijkgemeente

De kerntaken krijgen evenwichtig en breed inhoud in een gemeenschap met een diversiteit aan vrijwillige taakdragers met zo veel potentieel dat van een vitale gemeente kan worden gesproken. De voorganger geeft ondersteuning en verdieping en helpt de voortgang gestalte te geven. De voorganger is in staat te verbinden, te verdiepen, te volharden, aan te moedigen. De daarvoor vereiste persoonlijke en ambtelijke competenties gaan samen op met een passend werk- en denkniveau. De te beroepen voorganger kan rekenen op een samenwerkings- en/of teamverband met minstens één predikant. Hier kan een beginnend predikant of een pastor beroepen worden. *Voorbeelden:* een 'kandidaatsgemeente', een kleine gemeente in streek- of clusterverband, een wijkgemeente met minstens één predikant in het voorgangersteam waarin nauw wordt samengewerkt, een voorgangersplek in een gemeente met meerdere predikanten.

Profiel B: accent op breed uitwaaiende kerkelijke presentie of een complex vraagstuk

De gemeente heeft boven de kenmerken van profiel A dat zij een breed scala van mensen qua

ontwikkeling, leeftijd en/of maatschappelijke positie verbindt, royaal van omvang is (indicatief: in elk geval elke (wijk)gemeente met meer dan 1000 doop- en belijdende leden en vrienden) en/of een brede of sterke ambitie heeft qua ontwikkeldoelstelling van de taken van het kerk-zijn. Hier is een volgroeide 'senior' voorganger nodig, een generalist en voortrekker, of iemand die in een teamverband werkt als een echte specialist. Die specialist kan er ook zijn vanwege een tijdelijk 'taai vraagstuk'. Een klassieke academische opleiding, en een daarbij behorend denk- en werkniveau en ervaring is een vereiste vanwege de directe sociaal-maatschappelijke context en/of de samenstelling van de gemeente en/of haar vragen van organisatie, beleid en bestuur.

Voorbeelden: grote dorps- of streekgemeente, grote wijkgemeente, zelfstandige stadsgemeente, een gemeente die kan differentiëren tussen voorgangers die dan 'specialist' zijn. Voor de tijdelijkheid kan gedacht worden aan een complexe reorganisatie of sterke innovatie.

Profiel C: accent op ambtelijke presentie in een specifiek samenlevingsdomein

De kerntaken van het gemeente-zijn worden sterk persoonlijk belichaamd door de ambtelijke presentie in een specifiek samenlevingsdomein. Hier gaat het om 'categoriaal pastoraat', vaak binnen een seculiere instelling, met een kerkelijke zending vanuit een gemeente, een samenwerkingsverband of de landelijke kerk. Of het om een klassiek academisch werk- en denkniveau moet gaan, wordt veelal bepaald door de aard van het werkveld en de eisen van de werkgever die ook het salaris betaalt. *Werkkringen:* defensie, justitie, koopvaardij, studentenpastoraat, ziekenhuizen en verpleeginstellingen, luchthavenpastoraat, scholen, politie, hoogleraren en docenten van de PThU (ord. 13-6-8). Hier kan ook gedacht worden aan de 'vrijgevestigde geestelijk verzorger' waarover eerder in de synode is gesproken: de eerstelijnspredikant die als zzp'er werkzaam is, op declaratie betaald door de overheid, maar met een zending vanuit de kerk.

Profiel D: accent op het functioneren in en vanuit de bovenplaatselijke organisatie van de kerk

Voorgangers verbonden aan een meerdere vergadering (classicale vergadering, synode) of een (inter)kerkelijke organisatie.

Denk aan classispredikanten, predikanten in algemene dienst werkzaam in het Protestants Landelijk Dienstencentrum waaronder ook interim-predikanten en ambulante predikanten, de scriba

van de generale synode, de algemeen secretaris van de Raad van Kerken, en in bepaalde gevallen ook zendingswerkers.

Een gemeente mag altijd een meer gekwalificeerd voorganger beroepen.

Het breed moderamen van de classicale vergadering dan wel de kleine synode bepaalt dus aan welke eisen qua opleiding en ervaring een te beroepen voorganger moet voldoen. Daarbij gaat het om het bepalen van een ondergrens: een gemeente mag altijd een meer gekwalificeerd voorganger beroepen, een voorganger mag altijd solliciteren op een positie die minder opleiding en ervaring vraagt. Daarbij komt men dan wel in een lagere traktementsschaal (zie paragraaf 17).

14. De rol van het breed moderamen van de classicale vergadering

In de hier voorgestelde opzet wordt de verantwoordelijkheid die het breed moderamen heeft op het terrein van het beroepingswerk breder uitgewerkt. Een goede balans tussen het aantal in de kerk werkzame predikanten en pastors blijft namelijk van belang met het oog op de Nederlandse cultuur en samenleving. De kerk kan goede redenen hebben om te stellen dat in een bepaald type gemeente (of in een bepaalde gemeente) alleen een predikant mag worden beroepen. Dat kan door middel van algemene regelgeving of door deze bevoegdheid neer te leggen bij het breed moderamen van de classicale vergadering. Wenselijk is dat in classicaal verband wordt vastgesteld hoeveel predikanten en kerkelijk werkers binnen de classis – dan wel binnen een deel van de classis, bijvoorbeeld een ring – minimaal en maximaal werkzaam zouden moeten zijn. Daarbij dient een heldere visie op kerkopbouw het beleid te bepalen.

Marktwerking moet niet als het enige regulerende systeem gaan werken.

We beperken ons hier dus tot de vraag hoe bepaald wordt of een gemeente (met profiel A) een pastor mag beroepen. Het is niet gewenst dat de financiële

mogelijkheden en wenselijkheden allesbepalend zijn: marktwerking moet niet als het enige regulerende systeem gaan werken. Hoe denken we dit te voorkomen?

Het ligt voor de hand hier het breed moderamen van de classicale vergadering bevoegd te maken. De werkgroep stelt daarom voor de in de kerkorde vastgelegde sturingsmogelijkheden voor het breed moderamen van de classicale vergadering verder uit te breiden.

Op dit moment dient bij het breed moderamen van de classicale vergadering alleen toestemming te worden gevraagd om een predikant te mogen beroepen (ord. 3-3-1); daarbij gaat het om de omvang van de beoogde werktijd, de eventueel mogelijke samenwerking met andere gemeenten, de relatie tussen de omvang van de werkzaamheden en de werktijd, en de solvabiliteitsverklaring. Betreft het een predikant met bijzondere opdracht die ambtelijk wordt verbonden aan een gemeente of een cluster van samenwerkende gemeenten, dan toetst het breed moderamen van de classicale vergadering nu bovendien of de werkzaamheden 'in rechtstreeks verband staan met de vervulling van het ambt van predikant' (ord. 3-23-1).¹⁹ Wordt deze voorganger verbonden aan een meerdere vergadering, dan ligt die verantwoordelijkheid bij de kleine synode. Bij het beroepen van een predikant in algemene dienst wordt de toetsende rol van het breed moderamen van de classicale vergadering volledig overgenomen door (of vanwege) de kleine synode.

Bij de benoeming van kerkelijk werkers is het breed moderamen van de classicale vergadering tot dusver niet betrokken, wel bij het verlenen van een preekconsent (ord. 3-12-13; GR 10-6) en van de sacramentsbevoegdheid (ord. 3-12-14; GR 4-8). Bepalend voor het laatste is dat de betrokken (wijk) gemeente 'in bijzondere omstandigheden verkeert'. Dat is een criterium dat feitelijk (te) veel ruimte voor interpretatie en beleid biedt. Naar de mening van de werkgroep dient voortaan ook de vraag naar het mogen beroepen van een pastor in de kerkorde een plaats te krijgen, en op dezelfde manier als nu geldt voor predikanten.

De krimp waarmee veel gemeenten te maken hebben, kan de vraag naar pastors in plaats van predikanten doen toenemen. De vraag zal natuurlijk rijzen welke criteria het breed moderamen van de classicale vergadering in handen heeft bij de

---

19. Bij kerkelijk werkers met bijzondere opdracht is van een dergelijke toetsing formeel kerkordelijk geen sprake.

beoordeling van het profiel van een werkplek waarvoor de gemeente vraagt een pastor te mogen beroepen. De omschrijving van profiel A hierboven geeft weliswaar een indicatie, maar vraagt om nadere toespitsing. De concrete situatie kan rechtvaardigen dat het breed moderamen van de classicale vergadering een andere keuze maakt dan de gemeente vraagt. Aspecten als de grootte van de betrokken (wijk)gemeente, de verbondenheid van andere voorgangers aan de (wijk)gemeente, de sociale context, de aan de te beroepen voorganger toegedachte taken, en (vooral) de samenwerking van pastors met predikanten (zie onder, par. 15), zijn bij de beoordeling van belang. Maar er is ook een belang van de kerk als geheel om te zorgen voor een goede kwantitatieve balans in de verhouding tussen predikanten en pastores. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat het breed moderamen van de classicale vergadering eerst onderzoekt of door samenwerking of samenvoeging van gemeenten toch een predikantsplaats kan worden gesticht of voortgezet. De werkgroep stelt de generale synode voor om, indien zij met deze benadering instemt, een projectgroep de opdracht te geven om de te hanteren criteria nader te omschrijven.

De profielen B en D blijven hoe dan ook voorbehouden aan predikanten. Bij profiel A kan, als het breed moderamen van de classicale vergadering daarmee instemt, een pastor worden beroepen die dan functioneert binnen een team van voorgangers in een cluster van (wijk)gemeenten. Bij profiel C is het in beginsel de betrokken instelling die bepaalt aan welke opleidingseisen een voorganger moet voldoen, en is het aan de betrokken ambtelijke vergadering of zij iemand die als geestelijk verzorger wordt benoemd door de instelling, eventueel wil beroepen als pastor.

Het is goed denkbaar dat het werkveld van de pastor binnen de kerk beperkt blijft tot dat van de 'gewone' gemeentepredikant (en in bepaalde gevallen, voor kerkelijke werkers met bijzondere opdracht (ord. 3-13) het werk als pastor in een instelling), terwijl predikanten ook op ander vlak kunnen functioneren. Met andere woorden: de pastor werkt in de regel in een gemeente (profiel A) die hem/haar heeft beroepen, en wel binnen een team van voorgangers in een cluster van (wijk)gemeenten. In de procedure voor het mogen beroepen van een pastor zou de classispredikant een duidelijke adviserende rol kunnen krijgen. Voor alle duidelijkheid: de werkgroep pleit niet voor een centraal werkgeverschap.

Pioniers met een adequate opleiding kunnen tot pastor worden beroepen door de raad van de door de classicale vergadering als kerngemeente erkende pioniersplek waar ze gaan werken. Ook hier is een beroep alleen mogelijk met toestemming van het breed moderamen van de classicale vergadering.

15. Samenwerking

Naarmate de differentiatie in vormen van voorgangerschap en de complexiteit van het werk van voorgangers toeneemt, wordt het van groter belang dat voorgangers met elkaar samenwerken. De mogelijkheden voor samenwerking van gemeenten – resulterend in een team van voorgangers met elk een eigen werkveld – dienen voor het geven van de toestemming voor het beroepen een belangrijk criterium te zijn.

De werkgroep acht het wenselijk dat uiteindelijk elke predikant en pastor deel uitmaakt van een team van voorgangers. De noodzaak en het belang ervan is al vaak benoemd, en dringt zich op vanuit de realiteit waarin 'eenpitters' en versnippering in steeds kleinere aanstellingen van voorgangers de gemeenten naar binnen gekeerd houden. Met name jongere en aanstaande voorgangers vragen daar ook duidelijk om. Vooral (maar niet alleen) onder de ouderen zijn er echter die inmiddels zo vergroeid zijn geraakt met een volstrekt individueel beleefd en ingevuld predikantschap, dat zij nauwelijks tot samenwerking met anderen te bewegen zijn. In dit opzicht zijn ook de ervaringen met de werkgemeenschappen van belang: die lopen sterk uiteen. Ondanks het verplichtende karakter ervan (ord. 4-18-1 en ord. 3-12-16) is het enerzijds helaas geen uitzondering dat voorgangers zich er nooit laten zien, maar anderzijds zijn er ook voorbeelden waarin de werkgemeenschap in feite al is uitgegroeid tot een team van voorgangers. De ervaring leert in elk geval dat het kerkordelijk verplicht stellen van samenwerking niet zonder meer zal werken. Dat neemt niet weg dat wij het vanuit de *missio Dei* een cruciaal aspect vinden van het kerk-zijn naar de toekomst toe.

*Werken in teamverband
is een uitgangspunt.*

Daarom stelt de werkgroep een groeimodel voor, waarbij collegiale samenwerking in teamverband gaandeweg meer vanzelfsprekend kan worden.

Het aangrijpingspunt daarvoor ligt in de hierboven omschreven rol van het breed moderamen van de classicale vergadering bij het beroepingswerk. De werkgroep stelt voor in de regelgeving vast te leggen dat het beroepen van een pastor of een beginnend predikant alleen wordt toegestaan wanneer de betrokkene gaat functioneren in een team van voorgangers dat uit minstens drie personen bestaat (met samen ten minste 2 fte), en waarvan steeds minstens één predikant deel uitmaakt. Supervisie en mentoraat blijven wel aanwezig in de beginners- en opleidingsfase of als periodieke verplichting in het kader van de permanente educatie.

De verantwoordelijkheid voor de samenwerking komt niet alleen bij de betrokken voorgangers te liggen, maar ook bij de gemeenten waarin zij werkzaam zijn. Met andere woorden: als al niet binnen de beroepende gemeente sprake is van meerdere voorgangers (waaronder ten minste een predikant), dan dient deze gemeente bij voorkeur een samenwerkingsovereenkomst met een of meer andere gemeenten te overleggen waarin in elk geval het samenwerken van de betrokken voorgangers in teamverband is vastgelegd, inclusief een afspraak over de frequentie waarin de betrokkenen met elkaar overleggen. De recent gewijzigde kerkordelijke regelingen voor het samenwerken van gemeenten (GR 1-1 t/m 3) maken maatwerk mogelijk. Er kan precies vastgelegd worden hoeveel – of hoe weinig – de gemeenten met elkaar afspreken. Het ligt voor de hand af te spreken dat consulentschappen worden ingevuld binnen het team. Het is bijvoorbeeld ook denkbaar dat tevens wordt vastgelegd dat elke voorganger een of meer keren per jaar via een ruildienst als gastvoorganger in elk van de samenwerkende gemeenten voorgaat, of dat de verantwoordelijkheid voor vorming en toerusting in de gemeenten komt te liggen bij de voorgangers gezamenlijk. Bij dit alles blijft de zelfstandigheid van de betrokken gemeenten gewaarborgd, al is het te verwachten dat in bepaalde gevallen de samenwerking met aller instemming zal kunnen uitgroeien tot een samengaan in één gemeente. Eventueel noodzakelijke kostenverrekening bij onevenredige tijdsinvestering van een van de voorgangers voor een andere gemeente kan in de samenwerkingsovereenkomst worden vastgelegd.

De werkgroep heeft ook in een andere richting gedacht. Denkbaar zou zijn dat een pastor of beginnend predikant blijvend gekoppeld wordt aan een predikant als supervisor. Zie ook al de

voorstellen in het rapport van de commissie-Veerman (zie bijlage II). Dat roept echter verschillende problemen op. Bij zo'n koppeling is het risico van een mismatch, van plichtsverzuim of betutteling van de kant van de supervisor relatief groot. Ook de uitvoerbaarheid qua financiering, administratie en toezicht roept vragen op. Helemaal uit te sluiten is deze mogelijkheid echter niet: er kan zich een situatie voordoen waarin samenwerking met een of meer andere gemeenten praktisch onhaalbaar blijkt; dan is het denkbaar dat een pastor kan worden beroepen die deel gaat uitmaken van een intervisie- of supervisiegroep waarin ook predikanten participeren.

De koppeling aan een consulentschap van een predikant heeft het bezwaar dat dit een lege huls dreigt te blijven.

Samenwerken gaat niet vanzelf. Je moet het leren. Het is, zoals hierboven al betoogd, van belang dat zowel in de opleiding van voorgangers als in de permanente educatie aandacht wordt besteed aan de voorwaarden waaronder een goede samenwerking in een team kan worden bereikt. Coaching kan onderdeel worden van de bij- en nascholing.

Het voordeel van deze opzet is dat er relatief weinig sturing en organisatie van bovenaf nodig is. Het initiatief ligt bij de gemeenten en hun voorgangers zelf. De classispredikant adviseert het breed moderamen van de classicale vergadering dat zichzelf kan beperken tot het beoordelen en goedkeuren van de overeenkomst, en waar nodig het oplossen van problemen en het bemiddelen waar het dreigt vast te lopen.

Welke taken er gezamenlijk en grensoverschrijdend worden verricht zal per situatie verschillen.

Ten slotte, voor de beeldvorming. In een team van voorgangers worden ervaringen uitgewisseld, vindt bespreking van elkaars diensten en van casuïstiek uit pastoraat en organisatiewerk plaats. Men is elkaars primaire vervanger; immers hoe kleiner de aanstelling, hoe noodzakelijker ook de beschikbaarheid van collega's voor 24/7 oproepbaarheid voor crisispastoraat, enz. Een gemeente zal in de regel niet buiten het eigen team om een consulent zoeken. Maar soms is een consulent van buiten het team verkieslijk. De classispredikant kan redenen hebben om daartoe dringend te adviseren.

Deze consulent participeert dan tijdelijk ook in het voorgangersoverleg. Welke taken er gezamenlijk en grensoverschrijdend worden verricht zal per situatie verschillen. In grote plaatsen en streekverbanden ligt het voor de hand dat dit voorgangersoverleg samenvalt met de grenzen van de centrale gemeente of het streekverband. De kerkordelijk voorgeschreven werkgemeenschap (ord. 4-18) kan eventueel samenvallen met dit voorgangersoverleg, maar dan alleen bij grote teams. Voor de voorgangers die niet in een gemeente werkzaam zijn (categoriaal pastoraat, algemene dienst) krijgt hun collegiale verplichting gestalte in het teamwork dat aan hun aanstelling inherent is.

16. Opleidingen

Met inachtneming van de eisen die de overheid stelt wat betreft het niveau van de opleidingen is het op dit moment aan de kerk, door de zorg van de generale synode, om samen met de PThU te bepalen aan welke eisen de opleiding van predikanten moet voldoen. Op eenzelfde manier zullen ook heldere besluiten genomen moeten worden over de opleiding van pastoren.

De complexiteit van de samenleving is toegenomen, de kloof tussen mensen groeit, qua welvaart, opleiding, inkomen, politieke keuzes, enzovoort. Voor zover mensen geloven of daarmee in aanraking komen, hebben ze ondersteuning nodig om hun geloof op te bouwen en te vertolken. Dat vraagt om voorgangers die solidair kunnen zijn met verschillende groepen, die meerdere 'talen' kunnen spreken, verbinden en overbruggen. Om voorgangers die het talent van mensen zelf kunnen motiveren en mobiliseren. Die mensen in hun geloof begeleiden, niet vanuit een 'toolkit' maar vanuit een existentiële verworteling in het geloof, een oprecht getuigenis én een verdiepende kennis en kunde van de Schriften van de theologie en haar traditie. Dat gaat niet vanzelf, daartoe is opleiding nodig.

Als de bediening van Woord en sacrament het hart van het geordeneerde ambt is, wat is daar dan voor nodig? Eigenlijk is dit de moeilijkste vraag, want het gaat hier om het hoogste niveau van theologiseren. Voor de bediening van het Woord is niet alleen kennis nodig van de Schriften, maar ook systematisering van de theologie en inzicht in de werking ervan in het dagelijks leven en samenleven. Dat vraagt een gedegen opleiding. Een HBO-opleiding niveau 5 of 6 kan dit in beginsel niet

waarmaken. Die kan wel opleiden tot specifieke deelcompetenties. De integrale woord- en sacramentsbediening zal echter primair gekoppeld moeten blijven aan niveau 7, aan academische competenties.

Kenmerkend voor de klassieke academische opleiding van predikanten is de onderzoeksmatige insteek en het brede *theologische* profiel van de opleiding. Een academicus wordt geacht in staat te zijn zelfstandig met bronnen om te gaan. Dat betreft niet alleen de Bijbelse bronnen, waar de discussie al snel op focust. Zelfstandig Hebreeuws en Grieks kunnen lezen is en blijft van belang. Maar het gaat ook om het vermogen om vanuit theologisch perspectief om te kunnen gaan met vragen in de sfeer van bijvoorbeeld filosofie, geschiedenis of sociale wetenschappen, deze te kunnen duiden en constructief verwerken in het ambtshandelen. In een hoogontwikkelde en sterk gesecculariseerde samenleving als de onze blijft het van groot belang dat er kerkelijke voorgangers zijn die – zowel in het publieke debat als in de persoonlijke begeleiding van gemeenteleden en anderen – in staat zijn op niveau in gesprek te blijven met de cultuur en het geestelijk leiderschap daarmee vorm te geven.

Vandaag de dag is er behoefte aan '21st century skills'.

Ook andere vormen van scholing komen hierbij in beeld. Vandaag de dag is behoefte aan wat wel de *21st century skills* wordt genoemd: het vermogen zich aan te passen aan nieuwe situaties, digitaal vermogen, communicatief vermogen, samenwerking, enzovoort. Een vraag kan zijn of die vaardigheden ook 'werkendeweg' kunnen worden verkregen, bijvoorbeeld doordat studenten al binnen hun opleiding een aanstelling krijgen in een team van voorgangers. Daarmee zou geëxperimenteerd kunnen worden.

Hoewel onderzoek recent ook een grotere rol is gaan spelen in de HBO-opleidingen, ligt de nadruk in de HBO-uitstroomprofielen sterker op de toepassing van de verworven kennis, vaardigheden en attitudes. In de HBO-opleidingen zullen de Bijbelse talen en de theologie zelf niet de aandacht kunnen krijgen die in de huidige predikantsopleiding wordt verondersteld. De Reformatie, en met name de gereformeerde traditie daarbinnen, achtte de academische opleiding, inclusief de beheersing van Hebreeuws en Grieks, essentieel voor predikanten.

Het adagium *sola Scriptura* (door de Schrift alleen) speelde daarbij een grote rol, en het was een reactie op de slechte priesteropleiding aan rooms-katholieke zijde. Het had ook te maken met de groeiende nadruk op intellectuele kwaliteiten in de vroegmoderne samenleving. Het kunnen lezen van de Bijbel in de grondtalen werd en wordt nog, zeker in Nederland, als een groot goed beschouwd, al mag men zich ook eerlijk afvragen welke rol die vaardigheid nog speelt in de predikantspraktijk. In tal van andere landen functioneren voorgangers goed zonder opleiding in de grondtalen.

De relatie tussen theologie en cultuur vraagt veel aandacht.

Men moet ook bedenken dat in de huidige academische predikantsopleiding ook heel andere accenten moeten worden gelegd. Aanstaaende predikanten worden getraind in het op academisch niveau meedenken over de grote ethische vragen in de samenleving. De relatie tussen theologie en cultuur vraagt veel aandacht. Met name de praktische theologie heeft zich sterk ontwikkeld, waarbij gebruikgemaakt wordt van inzichten uit de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen. Ook het voorgaan in de eredienst vraagt van predikanten nu meer vaardigheden dan die nodig zijn voor een Bijbels verantwoorde preek. In de opleiding wordt terecht veel aandacht gegeven aan exegetische vaardigheden en doordenking van liturgie en symboliek, spiritualiteit en mystagogie. En de opleidingstijd blijft beperkt. Er moeten keuzes gemaakt worden. Wat betekent de differentiatie in samenleving en kerk voor de eisen die – in verschillende situaties, plaatselijk én bovenplaatselijk, binnen de kerk en breder binnen de samenleving – aan de functie van de verschillende voorgangers moeten worden gesteld? Wat draagt bij aan het vermogen van predikanten en kerkelijk werkers om, in helder van elkaar onderscheiden situaties, kwaliteit te leveren en vernieuwend bezig te zijn? Alleen als heldere en van elkaar onderscheiden functieprofielen worden geformuleerd voor enerzijds predikanten en anderzijds pastors, kan vervolgens in goed overleg met de betrokken opleidingen worden vastgesteld aan welke eisen de opleidingen moeten voldoen. Het is aan de kerk om op deze punten – op voorstel van de betrokken opleidingen – duidelijkheid te verschaffen.

Daar komt bij dat het van belang is dat de verschillende opleidingstrajecten goed op elkaar aansluiten. De kerk én de betrokkenen hebben er belang bij dat de erkende HBO-opleidingen en de te ontwikkelen eenjarige master van de PThU goed op elkaar aansluiten, en voorts dat een pastor desgewenst alsnog onder goede voorwaarden kan instromen in de driejarige predikantsopleiding van de PThU. Voor een dergelijke doorstroom is het nodig dat de opleidingsniveaus helder worden vastgelegd, en dat per niveau daarop afgestemde ingangseisen worden geformuleerd zonder al te veel tijd en geld kostende schakelprogramma's. Een punt van aandacht is daarbij ook de financiering: onder de nu geldende wetgeving is het volgen van een tweede (academische) wetenschappelijke studie na afronding van een eerste (HBO) opleiding, relatief duur. Hoewel garanties niet te geven zijn, ziet de PThU mogelijkheden om de te ontwikkelen eenjarige master binnen de normale overheidsbekostiging onder te brengen. Voor een aanvullend traject in de driejarige master zal dat niet mogelijk zijn. Ook studiefinanciering is onderhevig aan sterke beperkingen. Nagedacht moet worden over verdere mogelijkheden om studenten daarin tegemoet te komen. Daarbij valt wellicht ook aan een tegemoetkoming uit de fondsen van de kerk voor permanente educatie te denken.

Doorstroming is van groot belang.

Op dit moment verschillen de opleidingen van PThU enerzijds en CHE/Windesheim anderzijds in verschillende opzichten. Dat betreft niet alleen het niveau van kennis, vaardigheden en attitude, maar ook de aan het betrokken beroepsprofiel gekoppelde vereisten. Daarbij kent de PThU formeel nog twee aparte opleidingstrajecten, namelijk die voor gemeentepredikant en die voor predikant-geestelijk verzorger.

De differentiatie in profielen is bepalend voor de te stellen opleidings- en toegangseisen. Dat leidt tot het volgende beeld, waarbij we de vier in de vorige paragraaf aangeduide profielen nader bezien. Binnen de wereld van de opleidingen worden zogenaamde NLQF-niveaus gehanteerd om het niveau van een opleiding aan te geven.²⁰

---

20. Zie hiervoor ook bijlage V; niveau 8 is hier niet ingetekend.

Ruwweg geldt:

- NLQF niveau 5 = twee jaar HBO-bachelor
- NLQF niveau 6 = vier jaar HBO-bachelor of drie jaar WO-bachelor
- NLQF niveau 7 = eenjarige dan wel driejarige WO-master
- NLQF niveau 8 = promotie

Profiel A: accent op het in stand houden van een kleine of gemiddelde vitale dorps- of wijkgemeente

De voorganger kan verbinden, verdiepen, volharden en aanmoedigen. De daarvoor vereiste persoonlijke en ambtelijke competenties gaan samen op met een passend werk- en denkniveau, waarbij de voorganger kan rekenen op een samenwerkings- en/of teamverband met minstens één predikant. Als theologische opleiding voor de pastor valt hier minimaal te denken aan een nog te ontwikkelen eenjarige master PThU (NLQF niveau 7), aansluitend op de reeds gevolgde HBO-opleiding. Bij de toelating tot deze master wordt optimaal rekening gehouden met EVC's (eerder verworven competenties), en met mogelijkheden voor zij-instromers met een niet-theologische academische opleiding.²¹ Het College van Bestuur van de PThU heeft toegezegd een dergelijke master te willen ontwikkelen. Deze kan per 1 september 2023 beschikbaar zijn. Het accent ligt op brede kennis en toepassing van de theologie en specifieke specialismen (via afstuderen en stages), en op communicatie en verantwoordelijkheden over een breder palet dan het eigen functioneren, op tactisch niveau. Voor een bredere theologische kennis blijft de klassieke academische opleiding de aangewezen weg. Ook beginnende predikanten met de vertrouwde driejarige master van de PThU kunnen in gemeenten met profiel A terecht.

Profiel B: accent op breed uitwaaiende kerkelijke presentie of een complex vraagstuk

Een klassiek academisch denk- en werkniveau en ervaring is een vereiste vanwege de directe sociaal-maatschappelijke context en/of de samenstelling van de gemeente en/of haar vragen van organisatie, beleid en bestuur. Dat vraagt minimaal om een volledige driejarige bachelor-plus driejarige masteropleiding aan de PThU (NLQF niveau 7) met nadruk op de constructieve, kritische, leidinggevende en zelfstandige verwerking van theologie en kennis in een breed perspectief van wetenschap en samenleving, met name op

oordeelsniveau, en om communicatie op analytisch, tactisch, strategisch en constructief niveau. Het overgrote deel van de voorgangers zal aan dit profiel dienen te beantwoorden.

Profiel C: accent op ambtelijke presentie in een specifiek samenlevingsdomein

In bijvoorbeeld de geestelijke verzorging in gezondheidszorg, defensie, justitie en dergelijke worden de kerntaken van het gemeente-zijn sterk persoonlijk belichaamd. Hier gaat het om 'categoriaal pastoraat', vaak binnen een seculiere instelling, met een kerkelijke zending vanuit een gemeente, een samenwerkingsverband of de landelijke kerk. Maar ook docenten en hoogleraren aan de PThU vallen hieronder. Of het om een klassiek academisch werk- en denkniveau moet gaan, wordt veelal bepaald door de aard van het werkveld en de eisen van de werkgever die ook het salaris betaalt. De opleiding is, afhankelijk van de positionering, in de regel op NLQF niveau 7 of 8 maar soms – waar de betrokken instelling dat bepaalt – op NLQF niveau 6. Voor de vrijgevestigde geestelijk verzorger geldt minimaal NLQF niveau 7, en daarmee een zending als predikant.

Profiel D: accent op het functioneren in en vanuit de bovenplaatselijke organisatie van de kerk

Ambten verbonden aan een meerdere vergadering of een (inter)kerkelijke organisatie. Ook hier is de vereiste opleiding afhankelijk van de positionering, op NLQF niveau 6, 7 of 8.

De werkgroep stelt voor ook op dit punt een projectgroep in te stellen om over deze indeling in profielen nader te rapporteren aan de generale synode. Daarbij dienen de nu volgende punten in elk geval te worden overwogen, en is overleg en samenwerking met de HBO-opleidingen nodig, waaronder in elk geval de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) en Windesheim in Zwolle. De PThU is over een en ander met genoemde instellingen al in gesprek.

De karakteristieken van de verschillende functies zijn complementair.

Een eerste vereiste is dus dat in goed overleg wordt vastgesteld hoe de beroepsprofielen van predikanten en pastors zich tot elkaar gaan verhouden. Waar

---

21. Deze eenjarige master kan ook van betekenis zijn voor de (niet voldoende theologisch geschoolde) pionier op een pioniersplek die zich ontwikkelt tot kerngemeente.

liggen, als de eerder in dit rapport geformuleerde voorstellen worden aanvaard, de verschillen in functieprofiel en in verantwoordelijkheden, bij alle overeenstemming die er evident ook is? Een uitgangspunt bij het denken daarover dient te zijn dat predikanten en pastors meer en meer in teamverband gaan werken, zodat de karakteristieken van de verschillende functies complementair zijn.

Bij dat alles is het ook noodzakelijk dat de verschillende opleidingen aantrekkelijk blijven, zodat de kerk ook in de toekomst kan beschikken over voldoende adequaat opgeleide voorgangers – en over een daarvoor optimaal ingerichte opleiding. Als het goed is, houdt de kerk daarbij ook oog voor de behoefte die in de samenleving bestaat aan theologen die misschien minder sterk met de kerk verbonden zijn, maar die wel geschoold zijn om professioneel om te gaan met vragen rond geloof en zingeving.

Differentiatie vraagt om flexibiliteit. De PThU kent al jaren mogelijkheden om via deeltijdstudie opgeleid te worden tot predikant, terwijl men een heel ander vak uitoefent. Sterker zou kunnen worden ingezet op het bepalen van Eerder Verworven Competenties (EVC's) door middel van een assessment. Onderzocht zou kunnen worden of op die manier geschikte academici (bijvoorbeeld artsen, juristen) via een sterk verkort studietraject zouden kunnen instromen in het predikantschap, zonder zich alsnog de (beide) Bijbelse grondtalen eigen te moeten maken. Dit vereist flexibiliteit en maatwerk van de kant van de opleiding, en is (dus) relatief duur. Maar het kan voor de kerk van grote betekenis zijn.

Niet in de laatste plaats dient de bij- en nascholing van pastors en predikanten opnieuw tegen het licht gehouden te worden, zodat beter wordt ingespeeld op wat zij in hun ambtswerk werkelijk nodig hebben. Dat zal sterk afhankelijk zijn van de werkplek en de genoten opleiding. Voor pastores zal dat veelal neerkomen op verdere verdieping in de theologie, eventueel resulterend in vrijstellingen bij een vervolgstudie op academisch niveau. Voor pastores én predikanten zal nascholing op het gebied van bijvoorbeeld samenwerking in teams, intervisie en supervisie veel aandacht moeten krijgen.

Ten slotte, ook de bestuurlijke relatie tussen kerk en opleidingen vereist verdere doordenking. De plaats van de PThU is kerkordelijk geregeld: door de regelgeving in ord. 13 en GR 14 en via de door de generale synode benoemde Raad van Toezicht is de kerk nauw betrokken bij de opleiding. Dat wordt heel concreet in de benoeming van hoogleraren en docenten. Dat geldt op die manier nu niet voor de CHE en voor Windesheim. Met die opleidingen dienen dus heldere afspraken gemaakt te worden over de kwaliteit van de opleiding en de wijze van samenwerken, met respect voor ieders eigen positie en verantwoordelijkheid.

17. Rechtspositie en bezoldiging

Zowel predikanten als kerkelijk werkers en pioniers worden bezoldigd. Maar zij vallen nu onder verschillende regelingen. Qua rechtspositie is er met name een groot verschil tussen enerzijds predikanten en anderzijds degenen die als kerkelijk werker of pionier werkzaam zijn.

Kerkelijk werkers die in een gemeente werkzaam zijn, zijn werknemer van de kerk: hun rechtspositie is geregeld in GR 6, de generale regeling rechtspositie kerkelijk medewerkers, en valt binnen het bereik van het burgerlijk arbeidsrecht. Datzelfde geldt in de regel voor pioniers. Over hun rechtspositie worden afspraken gemaakt in het Georganiseerd Overleg Medewerkers (GOM).

De kerkelijke rechtspositie is voor predikanten geen absolute voorwaarde.

De rechtspositie van gemeentepredikanten is kerkelijk van karakter. De kerk maakt hierin gebruik van de mogelijkheid die het burgerlijk recht biedt om haar eigen zaken te regelen (art. 2:2 BW). De predikant is geen werknemer van gemeente of kerkenraad. Dat draagt bij aan de vrijheid van het ambt van dienaar des Woords, zegt de kerkorde (ord. 3-5-2). Dat die kerkelijke rechtspositie daarvoor geen absolute voorwaarde is, blijkt uit het gegeven dat predikanten met bijzondere opdracht (bijvoorbeeld in de gezondheidszorg) en predikanten in algemene dienst (bijvoorbeeld de interim-predikanten) op dit moment wel degelijk werknemer zijn. Het is niet principieel fout om predikanten als werknemers te laten functioneren.²²

---

22. Bij de Algemene Doopsgezinde Sociëteit is daar enkele jaren geleden bewust voor gekozen.

Over de rechtspositie van predikanten worden afspraken gemaakt in het Georganiseerd Overleg Predikanten (GOP). De werkgroep nam kennis van het voorstel vanuit het GOP om alle voorgangers die binnen de kerk functioneren, en dus ook de predikanten in algemene dienst en de kerkelijk werkers (pastors), voor zover mogelijk dezelfde kerkelijke rechtspositie te geven als gemeentepredikanten. De werkgroep staat, voor zover het om de pastors gaat, sympathiek tegenover dit voorstel. Het benadrukt naar binnen en naar buiten – bijvoorbeeld tegenover de overheid – dat de kerk zich bewust is van het eigene van het geordineerde ambt. In aansluiting bij de notitie van het GOP stelt de werkgroep voor dit straks te laten gelden voor alle voorgangers. Op niet geordineerde kerkelijk werkers en pioniers blijft dan de nu geldende rechtspositieregeling van toepassing. Op de rechtspositie van geestelijk verzorgers die buiten de kerk in instellingen werken heeft de kerk uiteraard geen invloed.

Wat de predikanten in algemene dienst, ambtelijk verbonden aan een meerdere vergadering, betreft bestaan verschillende mogelijkheden. Het gaat onder meer om de volgende functies: scriba generale synode, classispredikanten, visitatoren, ambulant predikanten, interim-predikanten, predikanten in het categoriaal pastoraat (studentenpastoraat, dovenpastoraat, koopvaardijpastoraat) en enkele beleidsmedewerkers.

Bij de scriba van de generale synode, bij de classispredikanten en de visitatoren schrijft de kerkorde expliciet voor dat de betrokkenen predikant dienen te zijn: zij worden sowieso predikant in algemene dienst. Er zijn echter ook functies waarvoor het predikantschap in algemene dienst niet kerkordelijk is voorgeschreven maar wel – meer of minder! – voor de hand ligt. In dat geval dient vanwege de kleine synode na toetsing te zijn vastgesteld dat de werkzaamheden ‘in rechtstreeks verband staan met de vervulling van het ambt van predikant’ (ord. 3-22-1). De praktijk bij de toetsing is steeds geweest dat men voor bepaalde andere functies – bijvoorbeeld binnen Kerk in Actie – binnen de dienstenorganisatie wel predikant kan blijven, maar dat het niet altijd voor de hand ligt een theoloog die die functie gaat bekleden en nog geen predikant is, daarvoor in het predikantsambt te bevestigen. Als de toetsing van de beoogde

werkzaamheden tot een negatief oordeel leidt, kan een dienstdoend of beroepbaar predikant alsnog werknemer worden van de dienstenorganisatie en als predikant buiten vaste bediening de predikantsbevoegdheden behouden. Kerkordelijk is hier dan sprake van ‘bijzondere omstandigheden’ (vgl. ord. 3-26-4).²³

Als predikanten in algemene dienst onder dezelfde rechtspositie komen te vallen als gemeente-predikanten betekent dit dat zij in civielrechtelijke zin geen werknemer van de dienstenorganisatie meer zijn. Daarmee zou de indruk kunnen ontstaan dat zij zich binnen de dienstenorganisatie ook niet zouden hebben te verantwoorden tegenover hun leidinggevende. Dat misverstand dient in de beroepingsbrief of op vergelijkbare adequate wijze te worden voorkomen.

Het is maatschappelijk gebruikelijk dat iemands bezoldiging mede wordt bepaald door de genoten opleiding.

Als andere voorgangers dan predikanten onder de rechtspositieregeling voor predikanten gaan vallen, betekent dat niet dat zij qua traktement gelijk worden gesteld met predikanten. Het is maatschappelijk gebruikelijk dat iemands bezoldiging mede wordt bepaald door de genoten opleiding; het ligt voor de hand dat voorgangers met een HBO-opleiding en een eenjarige academische master in een andere, wat lagere traktementsschaal vallen dan predikanten. Er is dan dus sprake van een differentiatie in loopbaanprofiel en honorering.

Hoe zou het traktementsplaatje er straks uit kunnen zien? Gedacht kan worden aan drie traktementschalen.

- Schaal I: de predikant, werkzaam binnen profiel B, C of D
- Schaal II: de predikant werkzaam binnen profiel A en soms ook C (voor zover de rechtspositie niet bepaald wordt door de instelling waar men werkt)
- Schaal III: de pastor werkzaam binnen profiel A en soms C (voor zover de rechtspositie niet bepaald wordt door de instelling waar men werkt)

---

23. Vgl. F. Tobias Bos en Leo J. Koffeman, *Nieuwe toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland*, Utrecht: KokBoekencentrum 2019, 224.

Om des te meer zichtbaar te maken dat de kerk hecht aan academische vorming van haar voorgangers is het denkbaar dat predikanten die zijn gepromoveerd en/ of die naast een theologische studie ook een andere academische studie hebben afgerond, een wat hoger traktement ontvangen. In onze samenleving is dat niet ongebruikelijk.

Bij schaal II zou gedacht kunnen worden aan een niveau dat lager ligt dan het huidige traktementsniveau van de predikant, maar hoger dan dat van de huidige kerkelijk werker met preekbevoegdheid – zo niet aan het begin dan wel bij de periodieke verhogingen.

Bij de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland is gekozen voor één traktementsschaal voor predikanten in plaats van de onderscheidingen die voordien in de afzonderlijke kerken bestonden. Het effect daarvan was dat er versneld en meer parttime predikantschappen zijn ontstaan. In de praktijk zullen parttime predikanten niet zelden meer uren werken dan waarvoor zij worden gehonoreerd. Het oude informele onderscheid tussen 'kandidaatsgemeenten' en gemeenten voor gevorderden was zinvol. Het krijgt op deze manier een herkansing, onder een ander voorteken.

Naast het onderscheid in schalen blijft vanzelfsprekend het onderscheid bestaan in omvang in fte's en in dienstjaren (treden binnen elke schaal). Treden gaan mee als iemand verandert van profiel en dus schaal. Maar de schaal is profiel- en niet persoonsgebonden. De schalen en de formatieomvang zijn bepalend voor de afdracht van de gemeente aan de centrale traktementskas en voor de uitbetaling van het traktement. De treden worden in de afdracht van de gemeente vevend/ gemiddeld. Daarvoor is gekozen om de mobiliteit van predikanten te bevorderen: alle predikanten zijn voor de gemeente even duur. Daarin ligt ook een element van onderlinge solidariteit van de gemeenten.

Het bovenstaande staat voor niet meer dan een denkrichting. Ook hier is het noodzakelijk een projectgroep een vervolgoopdracht te geven om een en ander in nauwe samenwerking met het Georganiseerd Overleg Predikanten (GOP) en mogelijk ook het Georganiseerd Overleg Medewerkers (GOM) uit te werken, teneinde een werkbare opzet te ontwerpen.

Een laatste aandachtspunt voor een vervolgoopdracht betreft de eventuele mogelijkheid in goed overleg afspraken te maken over een lagere honorering van geordineerde ambtsdragers. De nu

geldende regelgeving is duidelijk: een gemeente dient een predikant of een kerkelijk werker te betalen op het niveau dat in de rechtspositieregeling en de daaraan verbonden uitvoeringsregelingen wordt aangegeven. Intussen is er al het geval van iemand die een goed inkomen heeft uit een (deeltijds)aanstelling in het bedrijfsleven en die bereid was louter tegen een onkostenvergoeding als deeltijdpredikant te werken in een gemeente (*tentmaking ministry*). Dat is toen door het moderamen van de generale synode goedgekeurd – bij wijze van uitzondering en experiment. Het is denkbaar dat zich meer vergelijkbare gevallen zullen voordoen, deeltijders of gepensioneerden die bereid zijn zonder traktement of tegen een lager traktement dan gebruikelijk aan het werk te gaan. Ook hier is het wellicht wenselijk dat beleidskaders worden ontwikkeld zodat dit niet zonder meer aan de 'vrije markt' wordt overgelaten. De financiële lasten zouden voor een gemeente die een onbetaalde of minder betaalde predikant beroept niet per se lager moeten uitvallen dan gebruikelijk; beter is het als dit voordeel ten gunste komt van de predikantenkas.

18. Overgangsmatregelen

De werkgroep stelt de generale synode voor enkele projectgroepen in te stellen om de door de werkgroep voorgestelde besluiten nader uit te werken. Dat zou betekenen dat de generale synode in november 2021 nadere besluiten kan nemen over:

- de opleiding van pastors
- de criteria voor het mogen beroepen van een pastor
- de rechtspositie van predikanten en pastors, en
- de afdrachtregeling voor de kas predikantstraktementen.

Tevens kan het generale college voor de kerkorde in november 2021 de generale synode inzicht geven in de consequenties die het door de synode ingezette beleid heeft voor de orde van de kerk. Mogelijk kunnen dan op onderdelen ook al kerkordewijzigingen in eerste lezing worden voorgelegd, maar te verwachten is dat een deel van de noodzakelijke kerkordewijzigingen pas in april 2022 in eerste lezing kan worden vastgesteld. Dat betekent vermoedelijk dat nieuwe regelingen niet voor januari (of mogelijk 1 mei) 2023 in werking kunnen treden. De PThU heeft er vertrouwen in dat een eenjarig master zoals bedoeld in deze rapportage per 1 september 2023 van start zou kunnen gaan.

Een en ander betekent dat er een ruime overgangstijd ontstaat die vraagt om overgangsmaatregelen. Het is niet wenselijk dat in de jaren 2021 en 2022 nog een groot aantal kerkelijk werkers de predikantsbevoegdheden verkrijgen met gebruikmaking van de nu geldende regeling.

De generale synode kan de klassicale vergaderingen (zie GR 10-6) en de betrokken commissie van de kleine synode (zie GR 10-1) verzoeken terughoudend te zijn met het verlenen van preekconsenten, en daarbij in elk geval de in GR 10-6-5 genoemde termijn van twee jaar als een maximum te hanteren. De generale synode kan de klassicale vergaderingen tevens verzoeken terughoudend te zijn met het toepassen van ord. 3-12-14 (de verlening van de sacramentsbevoegdheid aan kerkelijk werkers) en daarbij expliciet aan te geven dat deze bevoegdheid alleen zal kunnen worden verlengd onder toepassing van de dan geldende regeling (GR 4-8-4).

Voor die kerkelijk werkers die op dit moment de in ord. 3-12-14 bedoelde bevoegdheid hebben, zou het volgende kunnen gelden. De bevoegdheid wordt kerkordelijk altijd voor vier jaar verleend (GR 4-8-4) en kan worden verlengd. De generale synode kan bij de definitieve aanvaarding van een nieuwe regeling een overgangsmaatregel vaststellen die aangeeft of en onder welke voorwaarden de betrokkenen worden aangemerkt als pastors. Een voorwaarde zou kunnen zijn dat degenen die het betreft alleen beroepbaar zijn naar een andere gemeente als zij alsnog de in te stellen eenjarige master (eventueel in deeltijd) voltooien.

19. Flankerend beleid

De hierboven ontwikkelde denklijn kan ook verder leiden tot enkele aanpassingen van de onder ons geldende regels.

Er zullen mensen blijven – en nodig blijven – die op basis van een preekconsent de bevoegdheid hebben om voor te gaan in kerkdiensten, zonder de sacramenten te mogen bedienen en de andere in ord. 5-5-2 genoemde ambtshandelingen te mogen verrichten. Zij worden niet geordineerd. De kerk zou zichzelf tekortdoen als deze mogelijkheid niet zou blijven bestaan. Te denken valt met name aan degenen die in opleiding zijn – op academisch niveau, maar eventueel ook op HBO-niveau –, aan proponenten, en aan degenen die een theologische opleiding hebben gevolgd

maar er bewust voor gekozen hebben zich niet te laten ordineren. Zulke preekconsenten worden altijd voor een nader te bepalen periode afgegeven (GR 10-1-5). Ze zouden voortaan kunnen gelden voor alle gemeenten van de kerk, maar dat is alleen mogelijk als sprake is van een sluitende registratie op grond waarvan gemeenten kunnen vaststellen of iemand inderdaad een geldend preekconsent heeft. Kerkordelijk is dit op dit moment gezekerd door de verplichting van preekconsenthouders om op verzoek inzage te geven in het consent (GR 10-2-3). Het is wenselijk dat gemeenten daarnaast toegang hebben tot een register waaruit blijkt wie tot wanneer een preekconsent heeft. Het in GR 10-1-9 genoemde register blijkt in de praktijk niet te zijn bijgehouden. De generale synode kan het bestuur van de dienstenorganisatie verzoeken de nodige maatregelen te nemen om dit register te actualiseren, en daarbij tevens te bezien of en op welke wijze de gemeenten inzage in dit register zouden kunnen krijgen.

Tot dusver behouden kerkelijk werkers hun bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten alleen zolang zij in een bepaalde gemeente werkzaam zijn, en mogen ze daarvan in beginsel ook alleen binnen die gemeente gebruik maken. Kerkelijk is dat moeilijk te verdedigen. Als iemand door de kerk voldoende opgeleid, geschikt en bevoegd is verklaard om geordineerd te worden, teneinde te kunnen voorgaan in de dienst van Woord en sacramenten, geldt die bevoegdheid logischerwijs voor alle gemeenten en voor onbepaalde tijd.

De bevoegdheid van dienaar des Woords is persoonsgebonden.

Anders gezegd: de bevoegdheid van de dienaar des Woords is persoonsgebonden, en niet situationeel bepaald. Ook hier is daarom meer mogelijk, mits sprake is van een sluitende registratie. Dit aspect kan worden meegenomen in het hierboven genoemde verzoek aan het bestuur van de dienstenorganisatie.

De kerk kan redenen hebben die bevoegdheid in te trekken, maar ook dat geldt dan voor alle gemeenten en voor onbepaalde tijd. Ook na de beëindiging van een dienstverband kan een pastor nog steeds worden uitgenodigd om voor te gaan in kerkdiensten, met alle bevoegdheden, zoals dat ook geldt voor beroepbare predikanten en emeritus predikanten. Ze zijn dan immers te vergelijken met deze 'predikanten buiten vaste bediening' (ord. 3-15-4). Dit alles

laat uiteraard onverlet dat gemeenten vrij zijn wat betreft de maatstaven die zij zelf aanleggen bij het uitnodigen van gastvoorgangers.

Ten slotte dient nader te worden verkend onder welke voorwaarden geschikte gemeenteleden – als ‘lekenpredikers’? – uitgenodigd zouden moeten kunnen worden om bij gelegenheid in de eigen gemeente voor te gaan. Nagegaan moet worden of de nu in de kerkorde gegeven mogelijkheden daarvoor – de ‘bijzondere kerkdiensten’ van ord. 5-2-4 en de ‘noodgevallen’ van ord. 5-5-4 – toereikend en voldoende helder zijn.

20. Voorstellen tot besluitvorming

De werkgroep legt aan de generale synode de volgende voorstellen voor.

1. De generale synode spreekt uit dat onderscheid dient te worden gemaakt tussen het geordineerde ambt en andere ambten. Allen die bevoegd zijn tot de bediening van Woord en sacramenten worden in beginsel als ‘dienaren des Woords’ gerekend onder de geordineerde ambtsdragers. Daarbinnen worden predikanten onderscheiden van pastors.
2. De generale synode spreekt uit dat wanneer een pioniersplek zich ontwikkelt tot een kerngemeente, de betrokken pionier – als deze geen predikant of pastor is en niet een academische theologische opleiding heeft gevolgd – een beroep kan doen op ord. 13-15 (singuliere gaven) om te laten beoordelen of betrokkene in het ambt van predikant of pastor kan worden bevestigd (geordineerd).
3. Het moderamen wordt opgedragen een projectgroep in te stellen met de opdracht om in overleg met de betrokken instellingen – de PThU, de CHE en Windesheim – voorstellen te formuleren om
  - a. vast te stellen aan welke criteria de opleiding van pastors – in een eenjarige master aan de PThU en een daarop optimaal voorbereidende HBO-bachelor – moet voldoen om hen adequaat toe te rusten tot de bediening van Woord en sacramenten. Daarbij dient rekening te worden gehouden met de in dit rapport onderscheiden beroepsprofielen, en met het belang van vaardigheden met betrekking tot samenwerking en teamvorming van voorgangers;
  - b. vast te stellen onder welke voorwaarden een pastor kan instromen in de driejarige predikantsopleiding;
  - c. vast te stellen welke rol de betrokken instellingen in de verschillende fasen van theologische opleiding kunnen spelen;
  - d. vast te stellen of en in hoeverre de kosten voor de betrokken studenten kunnen worden beperkt, bijvoorbeeld door mede gebruik te maken van voor de permanente educatie bestemde fondsen.
4. Het moderamen wordt opgedragen om in overleg met het bestuur van de dienstenorganisatie een projectgroep in te stellen met de opdracht om
  - a. criteria te formuleren die het breed moderamen van de klassicale vergadering kan hanteren bij het beoordelen van een verzoek van een gemeente om een pastor te mogen beroepen;
  - b. daarbij in elk geval rekening te houden met de volgende elementen: opleiding, registratie, kwalitatieve en kwantitatieve verhouding predikanten en pastors, en teamvorming en/of samenwerking van voorgangers.
5. Het moderamen wordt opgedragen een projectgroep in te stellen met de opdracht om in nauw overleg met het Georganiseerd Overleg Predikanten en het Georganiseerd Overleg Medewerkers
  - a. voorstellen te formuleren die ertoe strekken dat de rechtspositieregeling met bijbehorende uitvoeringsbepalingen voor predikanten (GR 5) ook van toepassing wordt op predikanten in algemene dienst en op pastors.
  - b. te bezien onder welke voorwaarden *tentmaking ministry* (voorgangers zonder de kerkordelijk vastgelegde honorering) in de kerk mogelijk zou moeten zijn.
6. De generale synode verzoekt het bestuur van de dienstenorganisatie, in overleg met de Generale Kas Predikanten, na te gaan
  - a. hoe een regeling voor afdrachten aan de Generale Kas Predikanten eruit kan zien, waarbij rekening wordt gehouden met de onderscheiden profielen van de gemeenten;
  - b. of en onder welke voorwaarden ruimte kan worden geschapen voor het niet honoreren van geordineerde ambtsdragers naar de krachtens de generale regeling vastgelegde maatstaven, met inbegrip van de mogelijkheid van een *tentmaking ministry*.

7. Het moderamen wordt opgedragen een coördinatiegroep in te stellen die in nauw contact met de hiervoor genoemde projectgroepen, het moderamen van de generale synode en bestuur of directie van de dienstenorganisatie de rapportages van de in voorstel 3 t/m 6 genoemde organen op elkaar afstemt, en samenbrengt in een rapport, ter bespreking in de zitting van de generale synode van november 2021.
8. De generale synode besluit:
- Kerkelijk werkers die voor 1 januari 2021 krachtens ord. 3-12-14 voor de plaats waar zij werkzaam zijn (of zijn geweest) onder handoplegging de bevoegdheid hebben ontvangen tot de bediening van Woord en sacramenten, worden geacht geordineerd te zijn, en worden voortaan aangeduid als pastors.
  - Het nu voor (aanstaande) predikanten geldende geschiktheidsonderzoek (ord. 13-11), colloquium (ord. 13-16 t/m 18) alsmede de geldende beroepsregeling (ord. 3-3 t/m 5) dient voor te beroepen pastores van overeenkomstige toepassing te zijn.
  - De bevestiging van proponenten (ord. 3-5-6) wordt voortaan aangeduid als ordinatie tot dienaar des Woords.
  - Pastores worden onder handoplegging geordineerd door een predikant van de kerk.
9. De generale synode verzoekt het bestuur van de dienstenorganisatie te bevorderen dat het in GR 10-1-9 genoemde register van preekconsenten wordt geactualiseerd, en daarbij tevens te bezien of en op welke wijze de gemeenten inzage in dit register zouden kunnen krijgen. Voorts verzoekt de synode het bestuur van de dienstenorganisatie te bevorderen dat in dit register ook wordt aangetekend aan welke kerkelijk werkers naast het preekconsent ook de in ord. 3-12-14 bedoelde sacramentsbevoegdheid is verleend.
10. De generale synode verzoekt de classicale vergaderingen en de betrokken commissie van de kleine synode terughoudend te zijn met het verlenen van preekconsenten aan kerkelijk werkers, en daarbij in elk geval de termijn van twee jaar als een maximum te hanteren. De generale synode verzoekt de classicale vergaderingen voorts terughoudend te zijn met het toepassen van ord. 3-12-14 (de verlening van de sacramentsbevoegdheid aan kerkelijk werkers), en daarbij expliciet aan te geven dat deze bevoegdheid alleen zal kunnen worden verlengd onder toepassing van de dan geldende regeling.
11. De generale synode verzoekt het generaal college voor de kerkorde na te gaan onder welke voorwaarden preekconsenten voortaan kunnen gelden voor alle gemeenten binnen de kerk.
12. De generale synode verzoekt het generaal college voor de kerkorde na te gaan onder welke voorwaarden de bevoegdheid tot de bediening van Woord en sacramenten van pastors kan gelden voor alle gemeenten binnen de kerk, en, ook nadat aan de werkzaamheden van een pastor een einde is gekomen, van kracht kan blijven zolang deze bevoegdheid niet wordt ingetrokken door de kleine synode (vgl. ord. 3-15-4 en 3-28-1).
13. De generale synode verzoekt het generaal college voor de kerkorde, zo mogelijk voor de synodezitting van november 2021
- aan te geven in hoeverre kerkordewijzigingen wenselijk zijn om op de punten 1 tot en met 12 hierboven meer duidelijkheid te scheppen, en daarbij ook mogelijke andere kerkordewijzigingen te betrekken die uit het in dit rapport gestelde voortvloeien;
  - aan te geven op welke wijze de 'kerngemeente' het beste een plek kan krijgen in ord. 2;
  - advies uit te brengen over de mogelijke wijziging van ord. 5-1-5, door daarin te spreken van de 'ambtelijke aanwezigheid van een of meer leden van de kerkenraad naast de voorganger';
  - aan te geven onder welke voorwaarden geschikte gemeenteleden – als 'lekenpredikers' – moeten kunnen worden uitgenodigd om bij gelegenheid in de eigen gemeente voor te gaan, met inachtneming van het reeds in ord. 5-2-4 en ord. 5-5-4 bepaalde.
14. De generale synode verzoekt het bestuur van de dienstenorganisatie aan te geven op welke wijze kan worden geborgd dat predikanten in algemene dienst die deel uitmaken van de dienstenorganisatie – ook als zij onder een andere rechtspositieregeling vallen dan die voor medewerkers – zich bewust zijn van hun plicht zich te verantwoorden tegenover hun leidinggevende.

Bijlage I: Samenstelling werkgroep ambt

De volgende personen maakten, in alfabetische volgorde, deel uit van de werkgroep:

- Eduardus (Eddy) A.J.G. van der Borcht, hoogleraar oecumenische theologie en ecclesiologie VU,
- ds. Nynke Dijkstra, beleidsmedewerker scribaat,
- dhr. Michel van Heijningen, lid generale synode, ouderling-kerkelijk werker,
- dr. Harmen Jansen, tot eind 2019 lid generale synode, predikant,
- prof. dr. Leo J. Koffeman, emeritus hoogleraar kerkrecht en oecumene PThU, voorzitter van de werkgroep,
- ds. Dick Sonneveld, pionier,
- dr. Ciska Stark, directeur onderwijs PThU,
- ds. Johan Tekelenburg, oud-lid generale synode, lid van de Raad van Advies voor het Gereformeerd Belijden,
- ds. Trinette Verhoeven, classispredikant, lutherse traditie.

De scriba, dr. René de Reuver, was als adviseur betrokken; mw. Dicky Haze verzorgde de secretariële ondersteuning.

Bijlage II: Voorstellen commissie Veerman

De hand aan de ploeg, het eindrapport van de Stuurgroep Werk in de Wijngaard (ook wel: de commissie Veerman) uit 2009 presenteerde negen hoofdlijnen van beleid. Kort samengevat werd het volgende voorgesteld:

I. Over solidariteit

1. Een verhoging van de solidariteitsbijdrage ten behoeve van o.a. steun aan gemeenten bij de vervulling van hun kerntaken pastoraat, diaconaat, apostolaat.
2. Voor financiële steun aan gemeenten zal o.a. samenwerking in enigerlei vorm met andere gemeente(n) als criterium gelden.
3. De mogelijkheden tot en vormen van samenwerking tussen plaatselijke gemeenten worden waar nodig vergroot.

II. Over loopbaanontwikkeling

4. Voor predikanten zal een traktementsysteem worden ingevoerd met drie elkaar overlappende schalen. Overgang naar de volgende schaal wordt afhankelijk van toetsbare ontwikkeling van talenten.

III. Over predikant/kerkelijk werker en de samenwerkingsverbanden

5. Elke predikant en kerkelijk werker is gehouden een deel van zijn/haar werktijd te besteden buiten de eigen gemeente, ten dienste van de kerk in haar geheel.
6. Predikanten en kerkelijk werkers maken verplicht deel uit van een werkgemeenschap, verantwoordelijk voor de professionele theologische begeleiding van de gemeenten. Deze werkgemeenschap staat onder leiding van een predikant, die als *primus inter pares* de continuïteit en kwaliteit van de werkgemeenschap bewaakt.
7. Op het niveau van de huidige Algemene Classicale Vergadering wordt een 'pastor pastorum' benoemd.

IV. Over kerkelijk werkers

8. Kerkelijk werkers met een afgeronde HBO-opleiding theologie worden in de bediening gesteld, staan niet in het ambt en kunnen geen preekconsent meer krijgen.
9. Kerkelijk werkers met een afgeronde HBO-opleiding theologie die gezien de plaatselijke situatie gevraagd worden het werk te doen als een predikant, kunnen worden toegelaten tot het ambt van predikant nadat een traject van geschiktheidsbeoordeling heeft plaatsgevonden en homiletische en liturgische bijscholing is afgerond. Zij werken, staande in het ambt, altijd onder supervisie van een predikant-mentor uit de werkgemeenschap.

De hoofdlijnen 1, 2, 3, 5 en 9 werden aanvaard 'als uitgangspunt voor (verder) beleid'.

De hoofdlijnen 6, 7 en 8 werden aanvaard 'als uitgangspunt voor verder onderzoek'.

Hoofdlijn 4 werd 'thans nog niet aanvaard als uitgangspunt voor beleid'.

Bijlage III: Geraadpleegde rapporten uit de oecumene

De werkgroep heeft, c.q. bepaalde leden van de werkgroep hebben kennisgenomen van de volgende rapporten van internationale oecumenische organisaties:

1. Wereldraad van Kerken/*Faith and Order*, 'Doopt – Eucharistie – ambt', 1982. Ook wel BEM-rapport. Veruit het meest vertaalde en meest invloedrijke rapport rond deze thematiek uit de hele geschiedenis van de oecumenische beweging. Hierin wordt het onderscheid tussen het geordineerde ambt en andere ambten gethematiseerd.
2. Raad van Kerken in Nederland, *Gespreksnotitie over het ambt in de oecumenische discussie*, 2005. Stelt het ambt nadrukkelijk in het perspectief van de roeping en zending van de kerk, en roept op die basis op tot maximale (eenzijdige of zo mogelijk wederzijdse) erkenning van de ambten in andere kerken.
3. Gemeenschap van Protestantse Kerken in Europa (Leuenberg), *Ministry – Ordination – Episkopé*, 2010. Zet in bij de missie van de kerk en bij de onmisbaarheid van de dienst van Woord en sacramenten, en bepleit de invoering van de ordinatie in alle lidkerken.
4. Wereldraad van Kerken/*Faith and Order*, 'The Church – Towards a Common Vision', 2012. Sluit in de ambtsvraag inhoudelijk aan bij het BEM-rapport, maar neemt de *mission Dei* als uitgangspunt voor het denken hierover.

Verder is kennisgenomen van enkele rapporten uit andere kerken:

5. Church of England, *Mission Shaped Church* (https://vorming.protestant.link/wp-content/uploads/sites/8/2020/02/mission_shaped_church.pdf), 2004.
Church of England, *Fresh Expressions in the Mission of the Church*, 2012.
Beide rapporten focussen op kerkplanting en nieuwe kerkplekken in een veranderende context.
6. Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt), *Rapport deputaten M/V en ambt, Samen dienen*, 2017. Draait om de toelating van vrouwen tot de ambten, en heeft vanuit dat perspectief veel aandacht voor wat de Bijbel en de belijdenisgeschriften zeggen.
7. Nederduits Gereformeerde Kerk (Zuid-Afrika), *Besinning oor die Ampte*, 2019. Studierapport, met verkenning van vragen rond het ambt:
  - Moet er een 'opziensambt' (vgl. onze classispredikant) komen? Is het wel zo goed dat de taak van de bisschop helemaal naar kerkelijke vergaderingen is gegaan?
  - En moet er een 'kerkplantersambt' (vgl. onze pionier) komen?
  - En een ambt van 'hulppredikant' ('diens- of hulpleraar') met een kortere, gefocuste opleiding (vgl. de hier voorgestelde 'pastor')?
  - Hoe komt het missionaire wezen van de gemeente beter tot uitdrukking in de ambten?
  - Hoe creëren we in het werk van voorgangers meer ruimte voor het onderkennen van de gaven in de gemeente?
  - Is er verschil tussen ordinatie en bevestiging?Het rapport ligt nu voor commentaar bij de kerkenraden.
8. Nederduits Gereformeerde Kerk (Zuid-Afrika), *Missionale Kerkwees*, 2019. Biedt achtergrond bij het hiervoor genoemde rapport: missionair kerk-zijn als uitgangspunt, ook voor het denken over het ambt. Nadruk op contextualiteit en gaven van de Geest.

9. Christelijke Gereformeerde Kerken, *Rapport van de commissie ambten*, 2020. De missionaire context volgt mede het uitgangspunt voor deze bezinning. Pleit voor sterker onderscheid tussen predikant, evangelist (een in de CGK al bestaand ambt), ouderling en diaken. Predikant en evangelist zijn 'dienaar des Woords' (een van drie ambten), een bovenplaatselijk ambt; de term 'geordineerd ambt' wordt overwogen maar zou te veel onderscheid met andere ambten suggereren. Pleit voor nader onderzoek naar de wenselijkheid van de instelling van 'superintendenten' (vgl. classispredikanten), en voor het zo veel mogelijk overeenkomstig behandelen van predikanten en evangelisten wat betreft beloning, opleiding, weg van beroepbaarstelling en bevoegdheden. Stelt voor het vierde ambt in de kerkorde, nl. dat van hoogleraar, af te schaffen. Pleit voor meer mogelijkheden tot clustervorming van gemeenten.

Bijlage IV: Indicatie van mogelijk noodzakelijke kerkordewijzigingen

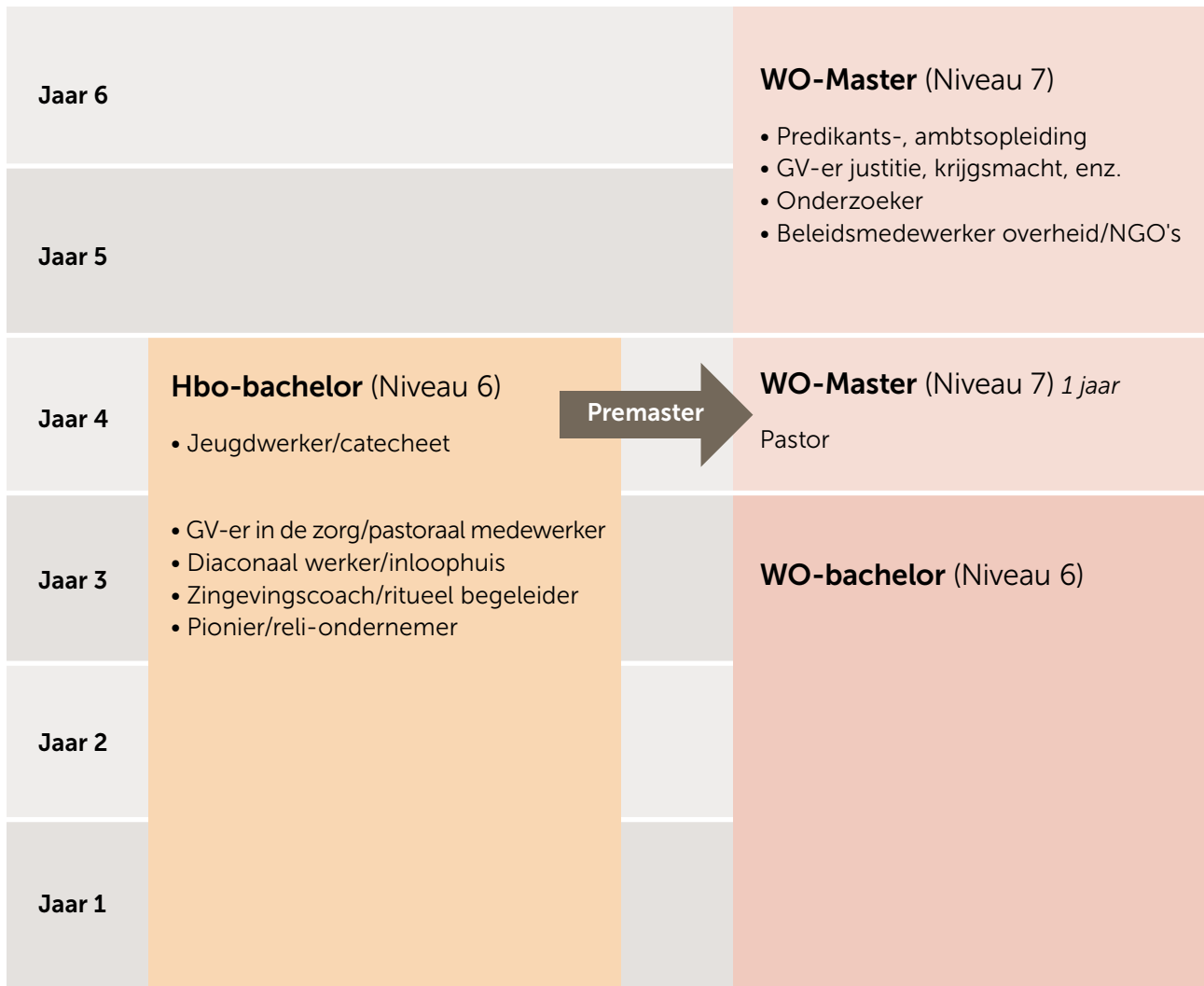
Wanneer de generale synode instemt met de aan deze rapportage toegevoegde voorstellen is een aantal wijzigingen van de kerkorde noodzakelijk.

Het is aan het generale college voor de kerkorde om de kerkordelijke consequenties van de voorstellen te bezien, de generale synode daarover te adviseren en voorstellen tot wijziging van de kerkorde te formuleren.

De werkgroep noemt, zonder daarin uitpuddend te kunnen of willen zijn, vanuit haar perspectief een aantal kerkordeartikelen die naar haar mening voor wijziging in aanmerking zouden kunnen komen.

In relatie tot	
Besluitvoorstel 1	art. V lid 1 KO, art. VIII lid 1 KO, art. IX lid 1 KO, art. XV lid 4 en 5 KO, ord. 2-6, ord. 3-15
Besluitvoorstel 3	art. XV lid 4 en 5 KO, ord. 13 passim, GR 14 passim
Besluitvoorstel 4	ord. 3-3-1
Besluitvoorstel 5	ord. 3-16-4, ord. 3-29, GR 4, GR 5, GR 6
Besluitvoorstel 6	GR 5
Besluitvoorstel 8	ord. 3-5-6, ord. 3-12-13 t/m 17, ord. 13-10, ord. 13-16 t/m 18, GR 10
Besluitvoorstel 9	ord. 5-5, GR 10
Besluitvoorstel 10	ord. 5-1-5, ord. 5-2-4, ord. 5-5-4, GR 10
Besluitvoorstel 11	ord. 2-2-5, 2-6, 3-22, GR 10
Besluitvoorstel 12	ord. 3-15-4, 3-28-1
Besluitvoorstel 13	ord. 2, 5-1-5, 5-2-4, 5-5-4

Bijlage V: Theologie opleidingsniveaus

* Voor een uitwerking van de verschillende niveau-aanduidingen, zie www.nlqf.nl

** Per werkgever (veelal kerken) kunnen er andere eisen gelden voor de te volgen route(s)

*** Pionier/pastor via singuliere gaven valt buiten dit officiële opleidingstraject

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80

E-mail: info@protestantsekerk.nl